

ANDĚL NA KOLEČKÁCH

Miroslav Holub

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Anděl na kolečkách

Poloreportáž z USA

Miroslav Holub

Znění tohoto textu vychází z díla [Anděl na kolečkách](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Československý spisovatel v Praze v roce 1964. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Miroslav Holub: Anděl na kolečkách), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 11. 9. 2020.

OBSAH

1 Co vidí letadlo	6
2 Pěším zakázáno	15
3 Přišli k městu	24
4 Prázdný prostor	34
5 Stroj času	44
6 Co děláme celý ten den	60
7 Ti, co chtěli něčím hodit	77
8 No a co?	96
Ediční poznámka	111

1

Co vidí letadlo

Stručný návod, jak přistát v New Yorku

Tedy především: slunce zapadá už druhou hodinu, pomerančová šťáva sákne do šedivé vaty dole a moře v průrvách mezi mraky je černé a zlé. A ze západu, z nesmírné dálky, se vynoří několik jedovatých mušek táhnoucích bílé vlasové linky: tryskové stíhačky na stráž.

Pak je dole Nové Skotsko, pusté a kamenné.

A pak je nutno tryskový autobus DC-8 opatrně a kolébavě zatočit vlevo; mraky se rozpouštějí a v hloubce se vynoří černá pevnina. Jako rána na buben. Jako výstřel z děla. Pevnina s tisíci nervózníma třpytivýma mrkajícíma očima, s horečnatýma očima, s očima majáků, které blesknou každou druhou vteřinu, s očima reflektorů, s očima na štopkách, s očima na kupolích, s očima kontrolních věží, s očima na skalách, s očima radarových stanic, s hladovýma očkami, s očkami blahobytu

s tvýma očima šoku

s tvýma očima lobotomie

s tvýma očima elektrických výbojů

s tvýma očima samoty

(i s tvýma očima, konec konců,

Allene Ginsbergu)

a v houstnoucí temnotě, v temnotě, jaká je uvnitř mozku, se rozlévají fluorescentní města jako vzpomínky, jako naděje, jako utkvělé představy, jako myšlenky jen tak, bělavě a modře a zeleně fluoreskující města, jimž podivuhodná soustavnost historie dala jména jako Boston a Nantucket a New London a New Haven a Norwalk –

lebeční kost kontinentu duní –

a pak už je nejvyšší čas jít dolů, tři obrovské spirály, při nichž DC-8 stojí na křídle a trysky se zatínají do drncícího vzduchu, visíte ve světelném prostoru New Yorku, ano, není pochyby, příboj světél se blíží vpravo nebo vlevo, vše to, modravě, zelenavě, bíle a červeně, ulice, neóny, auta, už to není let, ale zarývání do silového pole tmy a výbojů, tak to asi vypadá v atomu nebo v galaxii, je to New York bez souřadnic, bez nahoře a dole, bez východu a západu, je to jako kyvadlový pohyb v kulovém městě, v městě, které je ze všech stran, není to let, ale pohlcování,

obrovská černá masa letadla se chvěje nad pulsujícím chřtánem a pak se vyrovnává vše, je nahoře a dole, kolem je obyčejné ploché večerní město, kde lidi zrovna sedají ke stolu, lehají na otoman, dívají se na strop, vycházejí na ulici, líbají se, vdechují tmu a vydechují světlo, a toto je letiště, probíháte nekonečnou loukou modrých světél a sedíte na zemi, jedete ke skleněným budovám, amplióny podávají nesčetná poselství všem i každému zvlášť, každý vytahuje lejstra a cpe se ven, což je přistání na letišti Idlewild, což je v New Yorku, což je v Americe a vidím tedy,

že si Kolumbus

Ameriku nevymyslíl –

jak říká Ferlinghetti.

No a co?

Tělnatá babička ve venkovském šátku, která spala do poslední chvíle, se hrabe z letadla před vámi, zaklíní se do dveří a nemůže sem ani tam, pokoušíte se ji vystrčit, drží za kufr, posléze vstupuje do Nového světa pozpátku, ale stewardka s první částí cestujících mezitím zmizela a druhá část, v jejímž čele se zcela neradi ocitáte, počne oddaně bloudit po betonu, po skladištích, po chodbách, kam je vstup přísně zakázán, je opětovně vykázána z budovy, aniž by kdokoli reptal a kdokoli podal pomocnou ruku, až konečně najdete správné dveře, kde skrze rázítka, velmi namalované stewardky

a nenamalované celníky jaksi automaticky, skleněnými halami a pohyblivými schody, jste vyvrženi do mrazivého prostoru, do mrazivé řeky světla valící vlny automobilů k Manhattanu.

A tato světla, tato písmena, tyto budovy a tito lidé jsou Amerika.

Pak už si jen najdete někoho známého nebo neznámého a zeptáte se: Tak co, taky tady včera přišlo?

Na vyhlídkové plošině letiště Idlewild

Skleněné dveře se automaticky otvírají, schody jedou nahoru, úředníci se automaticky usmívají, zaplatíte a jste automaticky cestujícím, kufry automaticky odjíždějí a vy si automaticky sednete do kavárny a sledujete na obrazovce odlety.

Nebo automaticky hodíte čtvrtdolar do turniketu a můžete jít na vyhlídkovou plošinu a na odlety koukat přímo. A automaticky hodit čtvrtdolar do ampliónku u zábradlí a poslouchat odletová a příletová hlášení letadel, pokyny kontrolní věže a vůbec všelikou rychlou a přesnou leteckou řeč. Na zábradlí plošiny je rozvinut plakát „Letadlo Žen Za Mír“ a rojí se zde elegantní ženy se standartami a prapory. Jejich oči jsou plny zápalu a dobré vůle.

Jejich dítko zatím lítají po plošinách a naslouchají – dobře zásobeny čtvrtdolary – ampliónkům. Přiblížím se ke dvěma klukům, kteří si právě zaplatili a loví zvuky z etéru. Kluci se po mně obracejí. Zjišťují, že je nebezpečí, že bych mohl poslouchat s nimi. Rychle a automaticky ampliónek vypínají. V jejich očích není stopy po dobré vůli. Rychle odcházím. Nemám rád oči bez stopy dobré vůle.

Blíží se déšť a elegantní ženy horempádem svinují standarty a svolávají dítko.

Jejich akce s letadlem za mír je nepochybně úctyhodná.

Bohužel asi tak hned nepochopí, že je jistá spojitost mezi tím, proti čemu bojují, a mezi zlýma očima jejich pacholat, která za svůj čtvrt dolar chtějí mít všechny zvuky světa pro sebe.

Rozhovor v Boeingu 707

V Memphisu startovalo letadlo za letadlem. Když se náš Astrojet odlepil, čekalo jich před rozjezdovým pásem sedm.

Muž vedle mne absolvoval svůj 296. let. Já svůj třináctý. Ostatně měl frakturu nosní kosti po srážce letadla s automobilem při 104. přistání.

Byl to zástupce firmy s tranzistorovými hodinkami.

– Co je to, zeptal jsem se.

Snažil se mi to vysvětlit.

Ptal se, jak by mohl navštívit Československo. Doporučil jsem brněnský veletrh.

Nebo také dobu Pražského jara. To je takový hudební festival, říkal jsem, spojil byste příjemné s užitečným.

– Hudební festival, řekl, co je to?

Snažil jsem se mu to vysvětlit.

Naprosto nemožná cesta z New Yorku do Paříže

Měl jsem letenku New York – Praha přes Kodaň a na pondělí. Rozhodl jsem se však letět přes Paříž, tam zůstat několik dní, a letět už v neděli.

– To je naprosto nemožné, řekla slečna v uniformě v kanceláři SAS v Rockefellerově centru, v pátek před tou nedělí. Dole pod okny příjemně šuměla Pátá avenue. Zaváhal jsem.

Za chvíli řekla: – Přijďte, prosím, za dvě hodiny.

Přišel jsem za dvě hodiny. Bylo slunce a věže Rockefellerova centra vypadaly jako skluzavky bronzových andělů.

Slečna v uniformě mne už čekala.

Nabídla mi cigaretu.

Pak mi podala letenku New York – Paříž – Zürich – Praha. Z New Yorku v neděli.

– V Paříži se můžete zastavit tři nebo pět dní, řekla.

– Bohužel budete muset přestupovat v Prestwicku a v Londýně, řekla. – Přímo cestu nebylo možno sehnat. Pak se ještě chvíli omlouvala.

V neděli mne dovezli na letiště Idlewild v New Yorku a uvrhli do přepychových čekacích a jídelních prostor jako rybičku do dobře založeného akvária.

Letadlo odstartovalo vzhledem k nějakým těm bouřím nad Atlantikem s dvouhodinovým zpožděním, až v jedenáct hodin v noci.

Letěli jsme dvě a půl hodiny potmě, ale pak už bylo ráno, v půl druhé v noci. Dole byly zlaté mraky, na obzoru roztavené slunce a nade mnou stewardka se snídání.

Nastavili jsme si hodinky o šest hodin dopředu a utřeli jsme si ruce v ručníčcích s kolínskou vodou.

Pak jsme byli v Evropě a prorazili jsme mraky dolů, kde byl podle hlasu kapitána v ampliónu Prestwick, ve skutečnosti rozbouřené moře, útesy, liják a cáry mlhy hnané jako ovce vlčím větrem s vy-ceněnými zuby.

Nicméně jsme za čtvrt hodiny přistáli v Prestwicku, který se liší jen tím, že kromě uvedených jevů je tam ještě nedozírná rozjezdová plocha, žlutá promočená tráva a několik letištních domečků. Skotsko, přesněji naprostý konec Skotska.

Sotva jsem vlezl do dřevěné čekárny, dostavila se dívka v uniformě a s velmi zkroušeným výrazem v tváři.

Upozornila mne, že společnost SAS telegraficky, leč upřímně lituje, že letadlo na Londýn nemohlo čekat.

Jsem zvyklý cestování: když mi někdo v čekárně řekne, že jsem zmeškal spojení, je mi jasno, že zde strávím jeden z tří set šedesáti pěti dní v roce. Zatvářil jsem se tedy také zkroušeně.

Dívka v uniformě však pravila dále, že společnost SAS (telegraficky) velmi lituje, ale že ve snaze šetřit můj čas mne dopraví neprodleně do Glasgowu, kde bude právě startovat jiné letadlo, jímž v Londýně stihnu spojení do Paříže.

A již se otevřely dveře a ukláněl se mladý skotský taxikář, s knírkem, slabým úsměvem a silně promoklý. A naložil mne a vezl mne starým skotským taxíkem třicet mil, přes pastviny a černá kamenná městečka (tak stará proti bílým městům americkým) do Glasgowu a na jiné letiště. Kdež byl telegram od společnosti SAS, aby mně byl poskytnut oběd podle vlastního výběru, a byl jsem naloděn do viscountu, který za deset minut odletěl do Londýna.

Na londýnském letišti byl vítr a v hale vyděšené vlaštky a stewardka, která mne upozornila, že společnost SAS mne žádá, abych použil letadla typu Caravelle, společnosti Air France. Učinil jsem tak s vědomím, že společnost SAS nade mnou bdí jako boží oko, že by mne prostřednictvím osmi set stewardek, letadel a helikoptéry dopravila třeba z New Yorku do Křimic u Plzně, za každou cenu a v každém počasí.

Za půl hodiny byla caravelle nad Paříží, dole proplouvala bílá moderní předměstí jako labuť a já jsem si na letišti Orly uvědomil, že jsem cestou vůbec nepotkal svá zavazadla, která bezpochyby zůstala v Prestwicku, Glasgowě nebo Londýně; zdálo se mi vyloučeno, že vševidoucí péče letecké společnosti by se mohla týkat také kufrů.

Na celnici nicméně stály mé kufry (mající značně přes váhu) a francouzský útlý celníček mne upozorňoval, že zajisté nemám nic k proclení a že nosiči stojí támhle. Bylo slunce a byly čtyři hodiny odpoledne. Pondělí.

Taková byla „naprosto nemožná cesta“ z New Yorku do Paříže. Jsou na světě zřejmě velmi různé stupně nemožnosti. Země nepo-

znáváme jen podle toho, co je v nich možné, ale taky podle toho, co je v nich pokládáno za nemožné. A podle toho, jak se nemožné přemáhá. Toto byla nemožná cesta amerického typu, i když šlo o skandinávskou společnost. Ověřil jsem si ten typ na každém americkém letišti a ve všech služebnách autobusových společností, kam jsem jen vlezl.

Co vidí letadlo

Letadlo letí, vzadu noc, vpředu den, a váhu slunce na křídlech. Země z výšky dvanácti kilometrů je klidná jako spící kůň. A nehybná jako obraz v mikroskopu. A toto je plicní tkáň Minnesoty, bílá sněhem, políčkováná jako mapa tohoto kontinentu, s vlásečnicemi dálnic, rovnými i zauzlenými v umné kličky, s buněčnými hromádkami měst a s osamělými mikroby farem. A toto je Jižní Dakota a Nebraska, zvlněné jako napjatý sval. A Wyoming jako bílá kost s kloubními hlavicemi hor, na které někdo nakreslil vrstevnice. A Utah, kde už je hnědo a šedivo, kde zbujely skály a rozlila se solná jezera, solné pouště se solnou trávou a solnými virusy, které se ukáží kravami, když se přistává v Salt Lake City.

A pak je vpředu noc a vzadu den a dole Kalifornie a San Francisco ověnčené mlžným jarním deštěm, krásné jako mořská víla.

Anebo je dole Texas a Alabama, žíznivé horkým ránem, se žlutýma kočičíma očima, s jemnou srstí stepi.

Anebo je dole Florida s borovými lesy, s chmýřím plantáží, kde se pěstují pomeranče, pročež to má být vidět, a s vřídky plantáží, kde se pěstují rakety, pročež to nemá být vidět.

Ale bezostyšné oko letadla

vidí povrch kulatého světa

s opilými střechami

a vidí bílé písky Nového Mexika i zelené háje Pensylvánie,

vidí Washingtonův monument jako štíhlý prst ukazující k výšinám
a Pentagon jako dost špinavou pěst ukazující naopak, vždycky na-
opak, generále, vidí hřbety krav a čepice generálů, když se přistává,
vidí myši auta a oranžové kondory hydroplánů, vidí

stromy plné záhad
nedělní parky a němé sochy
Ameriku

plnou přízračných měst a pustých Ellis Islandů
a surrealistických krajin složených
z bezmyšlenkovitých prérií
předměstských samoobsluh,

jak říká Ferlinghetti,

vidí úběžníky mrakodrapů, listuje ve městech, čte písmenka domů
a věty ulic, luští krystalové mřížky továren v New Jersey, ví, že vše-
chen ten kouř

stoupající
z budov
firmy McKeesport, Pa.,
odpoledne
za soumraku
váží
dvě libry, netto,

jak napsal Siegel, vidí Tichý oceán, vidí doky,
vidí smetiště, vidí kamenné pustiny, indiánská bojiště, kaňony a re-
zervace, památníky bitvy u Fredericksburgu, vidí Atlantický oceán,
vidí nesmírnost kontinentu od noci ke dni,
vidí všechno kromě mokvajících stop po bombách, kromě
stigmat masových hrobů,

vidí zemi bez vrásek,
vidí zemi bez vrásek, které jsou moudrostí země.

Vzduchoplavec historie

Pohled historie je pohledem vzduchoplavce: bitevní šiky postupují osudovým pohybem a není slyšet pláč a skřípení zubů. V zapadajícím slunci se leskne koruna králova, avšak křečovitě prsty vojína, který pohřbívá svou vlastní nohu, unikají vší pozornosti. Jsou vidět ti, kdo sčítají a odčítají. Nejsou vidět ti, kdož jsou počítáni.

Washington vyúčtoval v roce 1783 kongresu v Annapolisu válku za nezávislost: stála 160.074 dolary.

Válka s Anglií v roce 1812 byla podstatně nákladnější; vzhledem k tomu, že byla vedena omylem, pro nedostatek zpráv z Evropy, a hlavní bitva byla svedena 15 dní po uzavření míru, byla velmi drahá.

Občanská válka 1861–1865 stála už asi 4.570 miliónů dolarů. Mrtvých bylo něco mezi 400 a 650 tisíci.

Ale toto je dávno odepsáno a zaknihováno, zabaleno do vlajek a uzavřeno v knihovnách. Pak už se tu neválčilo.

Za sto let dávno vyzněly salvy a úpění bitvy u Bull Run. Na náměstí ve Filadelfii na hrobech padlých, vrkají holubi a skauti píší pohlednice. Jen za rohem je ukazatel k atomovému krytu.

Nad kontinentem je ticho.

Jen z dálky je slyšet stíhačky.

A v týlu pokusné výbuchy bomb.

A z hloubi betonu a oceli vytrvalé škrábání ostrých drápků strachu.

Jinak je ticho.

Takové ticho, kterému vzduchoplavec historie obzvláště pozorně naslouchá.

2

Pěším zakázáno

Pěším zakázáno

Amerika není protkána silnicemi: to není pravda. Amerika je navléknuta na dálnice; jako korále na šňůře; jako rukáv na ruce, která dosáhne všude.

A jsou dálnice z dokonalého asfaltu nebo z dokonalého betonu, dva proudy jedním směrem, tři proudy, taky šest. Růžice mimoúrovňových křižovatek zdobí jejich šíji. A rychlost (tento vlající vlas dalek) kontrolují všudypřítomné radary; je dovoleno někde 90, někde 110 km, nic víc. Kromě ojedinělých romantiků a podnapilé mládeže to nikdo nepřekračuje. Jízda autem tu není prostředkem k sebeuplatnění, ale nutností, již si oslazujeme pohodlným rozložení za volantem, popíjením, hovorem, lelkováním, posloucháním rádia, čtením reklam, objímáním, modlitbami, podle povahy spolucestujících. A placením: ve většině států se každou chvíli projíždí honosnými branami, kde se platí mýtné živým výběřčím nebo automatickým pytlíčkům, každé auto podle pokolení svého a povahy své, po zaplacení to cinkne a jede se dál, jakož vůbec placení je způsobem existence auta, platí se za jízdu i stání, parkovací stojany jsou v nejzapadlejších hnízdech a žádají si stále mince a mincičky, parkovací prostory a mnohaposchodové garáže jsou ve městech všude, kde nejsou domy, a místo v nich je drahé jako nejvzácnější zboží.

Oči dálnic jsou přivřeny a jen zřídka v nich blýskne nehodou. Řidiči trailerů a nákladáků, v kožených bundách a rozhalených košilích, mají pevně semknuté rty a jedou tak opatrně, že by se to nesrovnávalo se ctí evropského řidiče. Ostatně je tu 6 mrtvých na 10 000 aut (v Itálii 48, v Holandsku 33, ve Švédsku 10). Havárie jsou

oznamovány jako zprávy ze společnosti, neboť postihují zejména dámy z vyšších kruhů.

A je na dálnice zakázáno odvrhovati odpadky a je na dálnice zakázáno vstupovat pěším a cyklistům. Ostatně jich asi není: 380 lidí z tisíce jede v autu (v Anglii 93, v Japonsku 5, v Indii 1).

A tak tedy se vydávají dálnice po Spojených státech z nížin do hor, z měst do prérií a zpět a krajina je všude navlečena na ně a je to krajina k obrazu jejich.

Podle dálnic je Amerika

Podle dálnic jsou hlavně benzínové stanice a servisy a umývárny různých firem, z nichž všechny jsou daleko lepší než ty druhé. Stanice jsou opatřeny znakem pegasa, dinosaura, ptáka nebo jiného případného tvora, vlajkoslávou, barevnými vrtulkami na špagátu, tekoucími neónovými nápisy, ojetými vozy, restauracemi, mají tvar muchomůrky, indiánského teepee, skleněné vily, vagónu, altánu, nebo i benzínové stanice.

Podle dálnic jsou dále hlavně motely, přízemní, protáhlé, podkovité, rozložené v obytné domečky i složené v patrové přepychové a výstavné budovy, poseté světly, neónovými hvězdami, vlajkami, sliby, opatřené jmény jako Star Dust, All American, A-motel, Holiday Inn, největším bazénem v místě, nejteplejší vodou v místě, televizí v každém pokoji, čerstvým upraveným vzduchem, palmami. Před motelem stává keramický trpaslík, medvěd, laň nebo anděl. U jednoho v Georgii byl bazén s osmi pravými a šesti kameninovými kachnami, jež se velmi dobře snášely. Tamtéž byla kameninová archa praotce Noe s osmi státními vlajkami. Motel se jmenoval Noemův. V Georgii jsem také viděl motel jen pro barevné. Byl to dost malý domek v lese a před ním byly macešky. Nějaký barevný je zaléval, z malé konvičky, docela malým proudem.

Podle dálnic jsou dále hlavně obchody, a to zejména vším, od pneumatik po umělé květiny, od potravin po hudební nástroje a od léků, destilátů a vín po pomníky, sádrové a kameninové sošky, pardály, obrovité pidimužky, plameňáky, anděly a aligátory, zčásti na kolečkách. K čemu je automobilistům potřebí hliněný medvěd zvící dvou a půl metru, to nevím, ale hliněný medvědi jednoho druhu se šíří do okolních motelů a udávají ráz příslušnému úseku.

Podle dálnic jsou také ordinace. A zejména nemocnice pro zvířátka, takže si můžete dát opravit ctěného spolecestujícího pudla nebo veverku na místě a bez obtíží.

Podle dálnic jsou také kina a kostely.

V bezlesé části Wisconsinu jsou u dálnic prodejny vánočních stromků a aligátorů. V naprosté opuštěnosti kamenitého pohoří v Jižní Kalifornii je prodej hadů. Na Floridě jsou u silnice porůznu zoologické zahrady, africké vesnice a indické pralesy, vše obdáno rohožemi a na tučné vstupné. Občerstvení vedle. Před zoologickými zahradami okouní slon nebo žirafa. Jsou upoutáni za nohu a rmutným okem sledují valící se dopravu. V horách Arizony lze u dálnic obdržet akvarijní rybičky v každém množství.

Pak jsou kolem dálnic také města. Taková menší se vyznačují jen zmnožením benzínových stanic, restaurací a motelů, dopravními signály a několika občany o nároží se opírajícími. Větší obsahují jisté množství domů, v nichž není ani benzín, ani restaurace, ani bar. Města přes půl miliónu se vyznačují vzrůstem domů, obchodních domů a továren a periférií. O nároží se nikdo neopírá, nýbrž všichni spěchají. Miliónová města vyhánějí uprostřed do výše do krystalických mrakodrapových drúz a dálnice mizí v geometrickém systému bulvárů.

A pak jsou podle dálnic reklamy. Reklamy nemají charakter artefaktu, ale přirozené vegetace. Reklamy se rodí a vadnou a zacházejí jako dvouleté byliny. Reklamám se daří všude, i tam, kde už se nedaří ani motelům, ani autoservisům, ani městům, ani obcho-

dům, ani výčepům. Jedouce listujte bezděky a odevzdaně ve veliké knize poutačů a reklam: „Navštivte podniky Howarda Johnsona“ (vymalován podnik), „Jezte zmrzlinu tu a tu“ (vymalována zmrzlina ta a ta v podobě mozku na míse), „Chceš-li prvé housle houst, čti náš Courier Post!“ (vymalován pán s novinami, zjevně primárius amerického života), „Nyní je to Pepsi-Cola, nápoj těch, kdo myslí mladě“ (vymalování ti, kdo myslí mladě), „Ano, pane, toto je moje banka“ (vymalován pán s parapletem), „Vyhrát mír, to je osamělý boj: J. F. Kennedy“ (vymalován J. F. Kennedy), „Bůh drží nad vámi ruku“ (vymalována ruka nad šišatým automobilem), „Nenechávejte krev na silnici, věnujte ji Červenému kříži“ (vymalována nepředstavitelná havárie asi šedesáti vozů a červený kříž), „Alkohol zabíjí“ (bez obrázku), „Pijte whisky Starý havran!“ (obraz úspěšného havrana s flaškou), „Cigára Král Edward“ (bez obrazu, zato vždy pět tabulí za sebou), „Vstupte do U. S. námořnictva!“ (vymalováno U. S. námořnictvo s usmívajícím se křižníkem), „Nejlepší řízky v Baltimoru dělá R. F. White“ (vymalován R. F. White), „Největší námořní báze světa příští dvě míle vpravo“ (báze je přitom tajná a nesmí se fotografovat; inzerovací pud je silnější než státní tajemství), „Limonáda 7^{up} miluje vás a vy milujte ji“ (vymalování milenci limonády 7^{up}). Je to velká četba. Podnes vidím ty, co myslí mladě. Je to četba posilující: ano, za své dolary obdržíte řízky, chevrolet – model 62 – i biřmování.

A kde už se nedaří ani plechovým tabulím reklam, jsou aspoň vápnové nápisy na skalách nebo rukodělné papírové plakáty: „Ořechy, ořechy, OŘECHY za 25 centů libra, příštích 100 metrů vpravo“.

Toto je tedy ta Ferlinghettiho betonová pevnina
posetá plakáty poutačů
ilustrujících imbecilní iluze štěstí

Toto je bible této civilizace, všudypřítomná bible, za noci osvětlovaná reflektory, toto je ohňové písmo, toto je vědomí, toto je autoreflexe kontinentu. Snad imbecilní. Ale svým způsobem dokonalá.

A podle dálnic jsou konečně taky lesy, ale většinou to nejsou lesy, ale lesíky, ale většinou to nejsou lesíky, ale pralesíky, třeba uvnitř Washingtonu, ale pralesíky, protože nemá cenu je pěstovat a držeti si fořta.

A v Karolínách jsou velké lesy s volavkami a černošskými chaloupkami na mýtinách. A v Kalifornii jsou také dřevěné farmy a plantáže podle pravítka a kluci pouštějí draky na jaře. A koně se pasou. A jsou houštiny a orel na starém stromě. Ale to všechno je ohrazeno a z dálnic se tam nedostanete, dálnice komunikuje jen s motely a městy a benzínem Texaco.

Neboť to je skutečná Amerika.

Podle dálnic je Amerika, konkrétní, nebo v obraze reklam, velká, úpravná, vsávající, komfortní, naivní, sebevědomá, stokilometrové rychlosti přizpůsobená Amerika.

Vše pro auto

Pro auta jsou zařízeny banky, kam auto zajede, podá šek a dostane peníze.

Pro auta jsou zařízeny restaurace, kam auto zajede, zaplatí a obdrží balíček s pálivou mexickou plackou a balíček s coca-colou. Nebo s ústřicemi a šampaňským.

Pro auta jsou zařízeny biografy, kde jsou proti obrovskému plátnu půlkruhové nekonečné řady parkovacích míst s počítači času, auta přijíždějí a odjíždějí, stojí a koukají na film, auta se baví navzájem, auta se nudí, auta usínají. Méně mravná auta se tu snad i líbají.

Pro auta jsou zařízeny kostely. Přijímání pod jednou i pod obojí u volantu.

Pro auta jsou hřbitovy. U Jesupu v Georgii kolem osamělých hrodek automobilistů (neboť kdo není automobilista) na zelených pahorcích jezdí pozůstalá auta. Tu a tam stěrač zamáčkne slzu.

Avšak auta sama umírají bezútěšně a záhy, za tři, za pět let. Podle silnic jsou stáda lehce nemocných aut (u aut se tomu říká „ojeté“), která marně čekají nového pána, jsouce za babku. Podle silnic jsou strašné několikavrstevné hřbitovy aut, hromady vozů, již koster nebo ještě těl, ba některé ještě hýbají vespod nožičkami. Podle silnic jsou rozseta mrtvá a umírající auta, kola, pneumatiky. Ubohá, opuštěná stvoření.

Mělo by být pro ně vynalezeno nebe, kde i staré vozy mohou jezdit po blankytném asfaltu, kde kane benzín z oblaků a parkování je zdarma. A všem vozům narůstají z diferenciálu růžová křídélka.

Spartak v New Yorku

Před vznosným komplexem budov lékařské školy Newyorské univerzity stál spartak. Měl jsem pocit, že bych ho měl políbit nebo obejmout nebo tak nějak, jak je to teď slovanským zvykem.

Ale pak jsem nabyl přesvědčení, že bych ho měl obvázat. Byl poškrabaný jako kočka v březnu a pomačkaný jako škatulka od sardinek. Ono se to na těch amerických plechových vorech tak nepoznává, ale jejich způsob života, odrážení okolních vozů při zaparkování, občasné otírání stěnou o stěnu při příliš nepřehledné situaci, nedbalost řidičů, kteří nepokládají jako my svůj vůz za nejlepší orgán svého těla, tento způsob života je vyryt neklamnými znaky na každém voze.

Na spartaku to bylo pro našincovo oko výjimečně dobře patrné.

Dole měl pomačkanou tabulku s poznávacím číslem a s nápisem Empire state. To jako že New York. Většina států má na poznávacím čísle nějakou reklamu, jako Stát tisíců jezer, Stát broskví, Stát slunce, Americká země skotu a podobně. Je to docela milé. My bychom si tam mohli dát „Stát nepomačkaných spartaků“.

Tomuto newyorskému spartaku jsem pomoci nemohl. Trochu jsem ho jen pohladil po reflektoru a byl jsem na něj hrdý. Drží se, kluk jeden, pomačkaný, ale drží se.

Jak jsme píchнули

Tušil jsem, že to auto není dost v pořádku. Jak jsem dosedl, utrhlo se se mnou polštářování sedadla z pěnové gumy.

– Víte, to je vypůjčené od bratrance, naše máme v servisu, řekl majitel. Jeho paní mě naopak včera upozornila, že je to jejich druhý vůz, ten první půjčili bratrancovi. Ať tedy bratrancovi nebo nám, ale sedadlo se utrhlo a já jsem se musel stulit k řidičovi.

Po chvíli se ozval chvalně známý zvuk a vůz tvrdě dosedl.

Majitel u volantu se zatvářil pobaveně a podotkl, že se asi něco stalo. Američané ve voze většinou míní, že se asi něco stalo, protože jakékoliv hlubší znalosti o tom, co je pod kapotou, jsou výsadou odborníků. Žert Jamese Thurbera, jak hravá dívka nastražila na otce uzal s nádobím, který vypustila zpod vozu na křižovatce s tím, že vypadl motor, čemuž otec promptně uvěřil, není nereálný.

Vůz tvrdě dosedl a majitel se zatvářil.

Nic dalšího jsme nestačili udělat.

Ze vrat padesát kroků před námi se vynořil muž v montérkách, pádil k nám, zručně kutáleje před sebou náhradní kolo příslušných rozměrů a barvy. Za ním ubíhalo pachole s heverem.

V mžiku byl vůz nadzvednut, kolo vyměněno a muž v montérkách utíral, ukláněje se, skla. Poté přijal dvoudolar a podal drobné zpátky.

Pak jsme odjeli. Jestli to byl vůz bratrancův nebo „náš druhý“, nevím, ale upozorňuji, že píchnout ve státě Maryland patří k velmi příjemným zážitkům.

Havárie

Je to neuvěřitelné, ale řidiči si tu nespílají. V Gainesvillu na Floridě jsem stál u forda svého přítele a pozoroval ctihodnou stařenu, cou-

vající vozem z protější vily. Byl jsem zcela přesvědčen, že zastaví na posledním centimetru, jak je to zde zvykem. Nezastavila. S veselým třeskotem přišel ford o dva reflektory a kapota nabyla vzhledu plastické mapy Skalistých hor.

Můj přítel vyšel. Ruce se mu poněkud třáslly. Je to mladý člověk, neuvyklý ještě sebeovládání.

Ctihodná stařena vystoupila a pravila se zářivým úsměvem:

– Ó, to je mi nesmírně líto.

– To je v pořádku, odvětil přítel.

– Ať mi pošlou z dílny účet, pravila usmívající se stařenka.

– Děkuji, odvětil můj přítel.

Pak jsme nasedli a odjeli.

Franklinův most ve Filadelfii

Ocelové nebe, veliká hnědá řeka Delaware.

Most jako železný ptakoještěř. Parabolická křídla zavěšeného potrubí, vzdušná žebra, asfaltová kůže šestiproudového úběžníku vozovky.

Nekonečné dunění automobilových stád.

Nebe, řeka a most.

Vítr a motory.

Nová příroda. Obávám se, že se mi líbí.

Carmel, Kalifornie: zde žil Robinson Jeffers

Ano, z oněch hor sestupovala pastýřka na své pouti k dubnu a zde někde bojoval Hungerfield se smrtí. A tady pod útesy se ve zpěněném šíleném moři koupala nahá Tamar. A cypřiše tápaly v bílém písku jako přízraky.

Ano, lesy šumí a voní eukalypty. A nachové květy jsou obtíženy večerem a nad černou skálou stojí první hvězda.

Ano. Ale nahoře po nebi právě přelétá jeden z explorerů jako utržená planeta a ty poskakuješ po asfaltové silnici od kraje ke kraji, jak uhýbáš před buicky a chevrolety; a hledaje poezii člověka a démonů, nacházíš luxusní přízemní vily bobtnající zelenavou fosforescencí televizních obrazovek, hledaje pustinu nacházíš motely a prodejny realit, jakož i banky a restaurace, hledaje na výspě kamenný dům Robinsona Jefferse, nacházíš jen vilu mezi vilami v bukovém houští, kamennou věž s veselým skučením rádia a příjemného hochy, který vyrábí dusivý dým z hromady loňského listí; a hledaje aspoň jeden čtvereční metr, kde by byl jen tak les nebo jen tak kámen, zjišťuješ, že všechno lze, jen právě toto ne, každý kámen a každý strom jsou zakoupeny a soukromé a střeženy trvalým a neodvratným pohybem osmiválců, které tě pozorují udivenýma přimhouřenýma očima, neboť nepamatují, že by tu byl kdy kdo hledal cokoli, třeba poezii nebo lásku nebo smrt, pěšky.

Jeden a půl dne jsem se pokoušel uniknout z Carmelu z bludné sítě dálnic a vil a obchodních domů Holman's a Wells Fargo Bank a Hide-A-Way-Inn. Marně. Z civilizace není úniku. Robinson Jeffers byl mrtev dva měsíce. Někdy měsíce znamenají desetiletí.

Odjel jsem autobusem do Monterey.

Seděl jsem v prázdné čekárně a pozoroval nahnědlou banánovou mušku lezoucí po lahvi po pepsi cole.

– Vid', moucho, řekl jsem jí.

Lezla dál a její oči zářily zlatě.

3

Přišli k městu

Město a pes

Dálnice jako klubko písečných zmijí sviští k městu: nervózní zmnožení reklam, továrny, skladiště, skládky, aluminiové vodárny jako obrovské pýchavky, žluté a červené kulovité nádržky, antény, jeřáby, dráty, krychle, martánská krajina.

Slunce žhne. Podle cesty se svíjí přejetý pes.

Psi nepatří do martánských krajin.

Mrakodrapy na obzoru se přesunují jako kulisy.

Město má dostředivou sílu, město přitahuje jako magnetová hora, síla města roste s úbytkem vzdálenosti, rychleji, reklamy, továrny, domky, skály, slunce nahoře, nápis: Jeď pomaleji a žij! – ale jede se rychleji, betonoví zástupové na obzoru se rozestupují, objevují se doky a jeřáby, letiště, houfy letadel přistávají a

ten pes si packami třel hlavu, jako kdyby chtěl setřít tu bolest,

203. ulice příští odbočka vpravo, střed města středním pruhem, signály, symfonie klaksonů, město přitahuje, mrakodrapy vyrůstají, odklánějí se od sebe, rychleji, hadi dálnic se vlní kolem dokola,

tak se válel ze strany na stranu, nářek nebylo slyšet,

98. ulice příští odbočka vpravo,

kolonie malých domků, kolonie činžovních domů, 94. ulice příští odbočka vpravo, mrakodrapy se naklánějí dopředu, klesáme dolů, *ty křečovitě pohyby zadních nohou,*

zhoupnutí pod řekou, tunel jako neónová cesta do bílého pekla, rychleji, rychleji, policista jako sfinga, klaksony bučí,

byl křepelák, hnědě flekatý,

zhoupnutí a už jsme v tom

Jed' pomaleji a žij!

krev byla na betonu kolem,

už jsme v tom, barevné průplavy ulic mezi útesy zdí, 42. ulice, 34. ulice, stěny ze skla a z betonu nahoře zakončené cárkem modrého nebe, pulsace aut od zelené k červené, přesné kolmice ulic, geometrický organismus města, nové a nové veledomy se rodí z matečných propastí základů

(jak asi umře ten pes?)

a město netáhne už do středu, ale vzhůru, po hladkých šedivých stěnách, po lesklých modrých stěnách, po zrcadlových pylonech, nyní je to pohyb vzhůru, jediný přirozený je pohyb vzhůru, výtahy letí z černa do blankytu, padesáté poschodí, sedmdesáté poschodí

(a ten pes tam dole),

ze 102. poschodí je vidět vítr a budoucnost, mrakodrapy jako koleje do nebe, mrakodrapy se rozevírají jako kytice, jako padající knihy, jako zkamenělé paprsky

a město dole je náhle klidné a drobné jako myšlenky sochy a všechny krásy světa jsou na dosah.

Ale ten pes se tam asi válí ještě.

Vlajka

Z luxusního bytu v newyorském hotelu Plaza jsme sjeli úslužným výtahem jako blesk. Nad vchodem vlála velká hrdá hvězdnatá vlajka. Předjížděl kočár s kočím v cylindru, neboť obyvatelé Plazy mají rádi romantiku.

Ale naproti na chodníku při Central Parku stál přihrbený muž a směrem do šera zpěvavým přiškrceným hlasem mluvil o tom, že Amerika potřebuje čisté duše a odvážná srdce. Naslouchal mu jediný docela malý hrbáček v žlutém chalátu a s obrovským svazkem novin a jediná šedivá veverka, která zřejmě nemohla spát a čekala, že jí hodí ořech. Marně.

– Čisté duše, čisté duše, opakoval řečník a držel v rukou kolmo vzhůru splihlou americkou vlajku.

Zdálo se mi, že je to úplně jiná vlajka, ačkoli počet pruhů a hvězd pravděpodobně zcela souhlasil.

Wall Street

Úzké ulice mezi nebetyčnými stěnami.

Svítivý mráz, stíny jako vyřezané.

Kamelot s barevnou čepicí.

Páni s černými klobouky.

Dveře bank vsávají do komfortního teplého průvanu, jako kdybyste byli lahodným soustem na jazyku leviatana.

Tak jste vítání a chutní.

Hledal jsem Royal Canadian.

Taxikář mě vzal na hůl. Nikde jinde ve Spojených státech, ale tady ano.

Zpátky jsem raději šel po svých, zkřehlý jako střevlák; a připadal jsem si jako nicotné sousto zhořklé na jazyku.

Brooklyn

... Myrtle Avenue, jedna z těch nesčetných stezek pro železné netvory, která vede do srdce americké prázdnoty...

Henry Miller

Manhattan je maličkost. Brooklyn je plus minus nekonečno.

Nekonečno šedivých a červených nevysokých domů, nekonečno bloků výstavných a bloků nevýstavných, ulic s malými polorozpadlými

krámky a ulic se samoobsluhami amerického standardu, nekonečno s parčíky, nemocnicemi, komíny, policajty a poštovními schránkami, jen lidi se střídají, tady postávají černoši, tři Portorikánci, tam za bulvárem spěchájí židé v širokých velurových kloboucích z Nového Jičína.

Mám za to, že Brooklyn nekončí na břehu Jamaica Bay a v Coney Islandu, ale že za těmi houpačkami a plážemi pokračuje dál pod hladinou moře stejně šedivého, nekonečného a ponořeného do svých vlastních myšlenek.

V Brooklynu se dá žít, aniž byste upozorovali, že existuje ještě něco jiného.

A nahoře není nebe, ale negativní otisk Brooklynu v mlhách a kouřích.

A za jasné noci nahoře není Mléčná dráha, ale Flatbush Avenue a červená dopravní světla vyskakují osudově a neodvolatelně tam, kde jinde bývá Sirius a Kasiopea.

Chicago z vlaku

Jižní Chicago. Padá sníh. Ale krajina jako kdyby černě hořela. Nekonečné pláně domků s vesnickými kostelíčky. Továrny v Gary doutnají. Auta se brodí rozbředlým sněhem. Vechtr jede ve fordu přestavit výhybku.

Vagóny Santa Fe, Great Northern, Wabash, Southern Pacific, Eagle.

Krajina jako by černě dohořivala.

Skladiště s nápisem: Prodáváme a kupujeme cokoliv; v ohradě zástup starých ledniček. Zhroucený krov.

Nápis: Prodáv...

Nápis: ... ujeme

A skvrny.

U trati je dětský domeček z proutí. Starý. Snad i děti jsou staré.

Nápis: ... & Co, ... ago.

... adá sníh.

New York, 57. ulice a 7. avenue 9 hodin večer, únor

U vchodu do podzemní dráhy stojí žena a usmívá se na kolemjdoucí. Poněkud unaveně.

Lidi míjejí jako stíny v Platonově jeskyni. Světla bank, světla aut, světla reklam: světla idejí.

Na chodníku leží jeden ze stínů. Temná, tekutá skvrna pod hlavou; tekutá v tomhle mrazu. Stín stínu. Nikdo se nezastaví. Jen strážník pomalu a tiše se snaží tělo obrátit dlouhým pendrekem.

Žena u vchodu do podzemní dráhy se poněkud unaveně usmívá na kolemjdoucí.

Živelní pohromy

Zdá se, že živelní pohromy jsou výsadou velkých zemí a velkých měst. V malých rozměrech nemá živelní pohroma jaksi vhodné podmínky existence. Co jsem byl v Americe, udály se katastrofální deště v Kalifornii, smršť a pustošící příboj na východním pobřeží, katastrofální sněhové závěje v Minnesotě a v Michiganu, tornádo opět v Kalifornii, záplavy na dolním toku Mississippi a podobně.

Nejoblíbenější městskou živelní pohromou je pak oheň. Starší ulice ve všech městech vděčí za svůj ráz požárním žebříkům a schodištím zavěšeným na fasádách do ulice jako můstky zaoceánských parníků. Hasiči vůčihledě trvale projíždějí městem. V New Yorku, Bostonu, San Francisku nebo Filadelfii jsem nestrávil jedinou noc, aby hasičské sirény a zvonce nekolovaly ulicemi venku jako hlasy neklidných duchů. Taktéž ambulance vyjí co chvíli a blikají červený-

ma očima. Patří to k věci a nikdo nepátrá po tom, kde se zas co stalo. Každému je jasno, že se pořád něco děje a že je to tak v pořádku.

V Bostonu jsem byl jednoho večera vezen věhlasným vědcem na věhlasné zasedání věhlasného klubu. Hned na začátku věhlasný vědec podotkl, že hoří. Neviděl jsem nic, ale měl jistě pravdu. Vedlo ho to k tomu, že se jal projížděti zvýšenou rychlostí.

Na nejbližší křižovatku vjel na červenou.

– Džíí, podotkl, když obrovský bílý ford se vzepjal a zastavil na dva centimetry od našeho pravého boku.

– Džíí, pravil, to byla červená. To víte, hoří.

V úvahách o obtížích dopravy v době požáru jsme vjeli na příští křižovatku.

– Džíí, to byla zase červená, zamumlal s nelíčeným podivem, když byl zarazil kapotu na kapotě s dvěma fialovými chevrolety.

Pak jsme prudce vrazili do jednosměrné uličky a před námi se objevily tři řady stojících vozů.

– Aha, tak tady je ten oheň, řekl věhlasný vědec. Ulice je ucpána, musíme zpátky.

Jal se couvati, ale po dvou metrech se vzadu ozvalo bujaré troubení vozu za námi. Věhlasný vědec vystoupil z vozu a jal se přesvědčovat auto za námi. Rychle uspěl a auto za námi couvlo o dva metry a bylo zaraženo troubením dalšího vozu. Řidič vylezl a spolu s mým hostitelem se poklusem odebral dále.

Během několika vteřin byla celá ulice naplněna troubením a trvale rostoucí zástup řidičů v čele s věhlasným vědcem se ubíral vzad, přesvědčuje další a další řidiče o nutnosti ústupu. Dospěli až na konec ulice, neboť nejzazší vozy se jaly troubit na ústup a couvat.

Za pět minut byla cesta za námi prázdná a věhlasný vědec se vrátil a zasedl za volant.

S ostychem jsem jej upozornil, že mezitím se uvolnila i ulice vpředu, neboť šlo zřejmě o zácpu před křižovatkou. Bez rozčarování uvedl vůz do pohybu vpřed ve chvíli, kdy poslední vůz vzadu

vycouval z uličky, a projel křižovatkou téměř na zelenou. O požáru jsme již nemluvili.

Do klubu jsme přijeli trochu pozdě.

– To víte, řekl můj hostitel, hořelo, museli jsme couvat z jedné ulice.

Město pod městem

Na 8. avenue stojí fronta na lístky na box do Madison Square Garden, červenozelené taxíky se blýskají ve slunci a kameloti se opírají o stohy novin.

Ale pod tímto městem je druhé město, spodní, temné a neurčité, kde je už stvrzeno a odhadnuto, že dnes v noci v Madison Square Garden Griffith zlikviduje Benny Pareta. Silní mužové i praktičtí pánové s cigaretami zavěšenými na rtech rozmlouvají se soudcem Goldsteinem, obchodníkem kořalkou. Lékaři jsou podplaceni, otřesený Paret bude boxovat, nebude včas odpočítán, protože je potřebí senzace snímané kamerami.

Toho večera Griffith ubil v ringu Benny Pareta. Paret zemřel po deseti dnech agónie a deseti dnech senzačních zpráv v tisku.

V černošské čtvrti Filadelfie postávají mladíci kolem ovocnářství. Starý černoš se táhne po sluníčku a prozpěvuje si táhlým, vysokým hlasem. Každý třetí krok je krok taneční.

Ale pod touto čtvrtí je druhá čtvrt', kde se vybaluje heroin a marihuana a připravují stříkačky ukradené z klinik. Tato čtvrt' ví, kdy nebude zátaž. Tato čtvrt' má tykadla, která se plazí všude.

V Rio Grande ryjí veselí vepřící a Ciudad Juaréz, nekonečné moře hliněných chatrčí spojených šňůrami prádla, vyvrhuje zástupy Mexičanů přes hranici do El Pasa. Mexické ženy nakupují v amerických obchodech, kde jsou jen hromady hadrů do stropu a kde se dají kterékoli tři kusy koupit za dvacet centů. Speciálně pro Mexičany.

Ale pod El Pasem je druhé El Paso, stinné, pochmurné. Zde odborníci určují ty pro striptýz, ty pro Morocco Club a pro Moon Garden a ty, co jen tak stojí na Paisano Drive od rána a na Santa Fe odpoledne.

Město pod městem, vládnoucí láskou, rozkoší, smrtí a dolary. Do jisté míry je to všechno totéž.

Čističi bot

Chlapci sedí s bedýnkami pod paží, po Šesté avenue New Yorku a po Třicáté čtvrté ulici a po Memphisu a po Chicagu a po San Diegu.

A muži sedí u bedýnek, záda na zdi, oči na míjejících botách.

A stařečkové a mrzáčkové sedí u podzemní dráhy.

A v Los Angeles se zastavil mladý muž v bílé košili a s lesklýma botama a chlapec s bedýnkou postřehl jeho nepatrný pokyn a vrhl se k němu, aby učinil jeho obuv ještě lesklejší.

Chlapec měl nové plátěné kalhoty. A nový kartáč v bedýnce. A přiklekl k lesklým botám jako blesk, jako orel, jako anděl k duši, již jest mu zachrániti, a v jeho očích byl vítězný výraz, výraz, který znamená – Jsem nejlepší z čističů, jsem jeden z těch, na nichž stojí Amerika, jsem budoucí Edison nebo Rockefeller. A klečel v prachu ve svých nových kalhotách a čistil skutečně dobře.

Ale v New Yorku na perónu podzemní dráhy, Šestá avenue a Stotřetí ulice, seděl starý muž s krásnými bílými vlasy na své čističské bedýnce a hleděl na jedno místo na zemi před sebou. Snad tam byla taková ta skvrna, co se mění na beránky, na andílky, na nahé dívky, na stromy nebo na macešky. Díval se, a když se někdo před ním zastavil a požádal o čištění, nevzhlédl, neodpověděl a nečistil.

Nikdy jsem neviděl tak zaujaté zahledění. Tu skvrnu jsem však nenašel.

Explodující metropole

Na čtyřech místech USA, nejzřetelněji na severu atlantického pobřeží, už nejsou města, ale nadměsta, metropole spojené sřetězenými satelity a předměstími, nekončící, mlhovitá, koloidní sídliště, urbanizovaná krajina, při čemž v centrech (cities), např. v Manhattanu, je obyvatel jen o 25 % víc než v r. 1860. Dokonalá doprava je podmínkou takového vývoje. Gottman tomu říká řeckým slovem – megalopolis. Do antických ideálů to má ovšem dost daleko.

Přišli k městu

Co je to dvanáct miliónů obyvatel New Yorku? Co jsou to čtyři milióny Chicaga? A tři Filadelfie? Není to jen prázdný zvuk hlasu? Co je to deset tisíc? Co je to tisíc? Slyším cvakot počítačích strojů. Slyším skřípění papíru.

Naše oči nevykly padesátému poschodí.

Naše ruce nevykly betonu.

Náš jazyk váhá před rotací samočinných dveří, před pohybem schodišť, před jiskřením trolejů, před duší fotočlánku, náš jazyk, náš jeskynní jazyk, tak ohebný a ochotný ve věcech přízraků, strašidel, dáblů a vidin.

Obdivujeme Město jako krápníky kanoucí z oblaků, jako svaly Atlantovy, jako dílnu hromu, ale obracíme se ke kvítku pelargonie

a cvrlikáni vrabčímu, jako by ono bylo zárukou člověčenství a pravým dílem člověka.

V mramoru hledáme čáry lidských dlaní a v poduškách beránčí rouno.

Ani zde nevstoupili do Města, dosud ne.

Jenom přišli k městu.

A velké a skvělé Město se dosud vymyká z rukou a stává se neměstem, neměstem z tmy a beden papírů a krys a zlého svědomí a spáčů pod mosty a střepů a rozpadu, je slyšet tlení a černé korouhve se rozvíjejí

*... trůnicí smrt se stává tělem
v podivném městě osamělém
hluboko v mlhách Západu*

(Poe)

a spravedliví se rodí bez rukou.

Nevstoupili jsme dosud do města. Aspoň ne do tohoto města.

4

Prázdný prostor

Prázdný prostor

Ve Spojených státech je víc prostoru, kde není nikdo, než prostoru, kde někdo je. A to dělá Ameriku Amerikou.

Gertruda Steinová

Ano: nekonečné řady parkujících vozů.

Ano: dálnice roztínající poušť jako ocelový meč archanděla.

Ano: Washington, kde jste jediným živým kouskem protoplazmy v dlouhém zimním večeru; a jen nekonečné řady mechanických mravenců značky Plymouth a Buick se šinou podle vás a tlačí před sebou žlutýma očima reflektorů svůj kus světa.

Ano: kino, kde jste sami s pohybujícími se obrázky, v rozsáhlých plyšových řadách.

Ano: bar, kde už nikdo nezbývá než barman podobný flašce bourbonu.

Ano: hotelový pokoj uklízený duchy, které nikdy nespátříte.

Ano: ulice mezi mrakodrapy, v níž je člověk zanedbatelný jako čtvrté místo za desetinnou tečkou.

Ano, ale tento prázdný prostor je opatřen knoflíky, které na zmáčknutí fungují. Kohoutky, které vydávají vodu, jaká je předepsána. Pákami, které vyvolávají očekávaný pohyb. Autobusy, které přijedou včas a ve kterých nestojíte, protože pasažér přespočet znamená zařazení nového vozu. Automaty, které nejsou strženy. Toaletami, kde se nikdo nepodepisuje. Skly, která nejsou rozbita. Dřevem, které není shnilé. Ocelí, která není zrezivělá.

Tento prázdný prostor *funguje*.
A v tomto smyslu není tak docela bez člověka.

Obchodní dům

Allen Ginsberg potkal v supermarketu v Kalifornii údajně Walta Whitmana:

Viděl jsem vás, Walte Whitmane, bezdětného, opuštěného, starého všežravce, jak se hrabete mezi balíčky masa v chladičím pultu a pokukujete po příručích.

Slyšel jsem vás, jak se vyptáváte všech: Kdo zabil vepřové kotlety? Co stojí banány? Jste můj anděl?

Ani v supermarketu, ani v drug storu, ani v general storu, což všechno je v podstatě samoobsluha, avšak samoobsluha na způsob horské túry s vozíčkem na zboží, túry mezi horami zubních past, sýrů, ovoce, leštidel na boty v bombičkách, houbovitých chlebů na krajíčky nakrájených a balených v celofánu, a případně šatů, psacích potřeb, léčiv, nádobí, knížek, tapet, čistidel, mazadel a barvidel a elektrických strojků a tak dále, velmi daleko dále, jsem nikoho nepotkal.

Ne že by tam nikdo nebyl, v obchodním domu Macy's v New Yorku je v jedenácti poschodích kromě 400 000 druhů zboží také 11 000 zaměstnanců a 150 000 zákazníků denně, ale v těchto kaskádách zboží je každý bezděky sám, sám se svou kapsou, sám se svými očima a sám se svými nohama. Sám se svým prostorem individuálních potřeb a individuálních limitů kolem dokola. Sám jako v krabici.

Nebyl bych si tam všiml ani Přemysla Otakara II., ani Cyrana z Bergeracu.

Mimo jiné jsem se v Macy's dvakrát ztratil, jednou mezi secesními gauči a jednou mezi hračkami nadživotní velikosti. Chodil jsem od pultu k pultu, od rozkládacího člověka z plexiskla a mraveniště

z plexiskla k zavěšení na stěnu po jakési křížence mezi Panenkou Marií a Carmen visící nad nejhroznějším staromódním kredencem, jaký jsem kdy viděl, od oddělení k oddělení a zvonečky cinkající v každém poschodí cink, cink-cink-cink, cink, byly jedinou vazbou se skutečností světa, v němž jsou věci jednotlivé a ne ve stádech.

Konečně jsem pronikl do hájemství tranzistorových televizorů a tam už jely schody dolů.

Byl jsem tam velmi sám. Nikoli však nešťasten.

Stanice autobusů

Na stanici autobusů je kromě stánku s cestovními potřebami, jako jsou cigarety, sendviče, noviny a pornografie, neobyčejné množství fungujících automatů. Zejména zde nacházíme automat na cukrové kuličky, na coca-colu a jiné šťávy vylučované přístrojem buď do pohárků či ve flaškách, na praženou kukuřici či jiné krajové speciality, dále pak na čokoládu, keksy a pokroutky, na zmrzlinu a polárku, ale i na plastické štítky na kufry, kovové štítky na cestující (automat do nich vyryje vaše jméno a v pádu pohromy se s tím snadno najdete), automatická váha spojená s věštitrou (při zvážení vypadne váš osud), automaty na hřebínky, na patentní tužky, na plnicí pera, na poštovní známky, na drobné peníze pro jiné automaty, na oříšky, na cigarety, na hudbu, automatický biliár a střelnice a jiné hry opatřené sílou vymalovaných slečen, ano i automatická kabinka na fotografování, která vás za čtvrt dolaru a za 2 minuty vyfotografuje ve čtyřech pozicích a dodá fotografie v obálce, jakož i automat na nahrání vašeho hlasu těsně před odjezdem.

Taktéž na zavazadla jsou automatické skříňky, cena podle velikosti.

Celkem lze automaticky utratit na každé stanici přes 50 dolarů. Bez dolarů si můžete jen umýt ruce a koukat.

Na stanicích vlaků není automatů. Jsou jen pokladny, koše na odpadky a vyhláška. Což dokazuje, že vlak je zde věcí zastaralou a určenou k brzkému vyhynutí.

Na letištích není mnoho automatů, cestujet' zde lepší společnost a její mysl spěje k vyšším cílům, než jsou hřebínky a osud na cedulce. Pročež jsou zde klenotnictví, bary a skleněným zámkům podobné obchody s památkami, mezi nimiž koule, v níž sněží na mrakodrap, není dosud co do pitomosti překonána.

Div techniky

Ano, ale kdyby se někdo ptal na ten největší div techniky, co tu je k spatření, musel bych podle svého nejlepšího svědomí říci, že v dlouhých skleněných ozvěnných prázdných prostorách zavěšených chodeb, které na letištích vedou z ústřední budovy k letadlům, v chodbách, kde se objevují automatické světelné signály a bloudí samomluva ampliónů, kde se ještě jen tak mimochodem můžete u automatu pojistit nebo dotázat telefonem na křestní jméno kapitána vašeho letadla, že v prostorách neskutečných jako první krok v oblacích někde stává, jen tak o stěnu opřena,

koloběžka,

obyčejná, dost velká, s gumovými obručemi a zvonkem. Ovšem, i s brzdou pro pravou nohu.

A tu a tam potkáte stewardku jako uniformovaného anděla, jak se štíhlou nožkou s pichlavým podpatkem odráží a drandí na koloběžce sem nebo tam, neslyšně a luzně, s tím úsměvem, jejíž ženy znají, když mluví spolu o mužích, jak praví náš básník.

Neboť na kole se tam jezdit nedá, na motocykl to stavěné není, na dvoustopé vozidlo teprv ne, kdo by měl poslouchat ten rámus a dýchat ty plyny, toto je první krok v mracích a koloběžka sluší andělům.

Je to účelné, chytré a hezké.
A proto je to div techniky.

Broadway v noci

Světlo teče. Forum, Astor a Globe jsou vodopády světla.

Davy se v tom brodí, nad nimi se zjevují siluety krásných žen a pod nohama se jim pletou zástupy natahovacích pumprlíků, zájčků a autíček, které vylézají z otevřených obchodů a poskakují, seč jim péra stačí.

Na Times Square obrovský obraz horského vůdce Boba Byhrea vypouští z kapří huby mračna dýmu cigaret Camel.

Světlo přetéká.

V restauracích se podává mana a tělo Páně ve stříbře.

Uzavřený, ionizovaný vesmír blahobytu.

Ale hned za 42. ulicí je utrum a osamělá, starostlivá temnota se věší na paty. Za oknem jedné samoobsluhy se pídí velká bílá kočka, kterou jsem už potkal před deseti roky v jedné opuštěné chalupě v horách:

otevřený vesmír; nesmírné vanutí samoty.

Hotel Southern v Charlestonu

Charleston v Jižní Karolíně jsem navštívil už kvůli tanci stejného jména.

Na hotely jsem se neptal; po mnohanásobné zkušenosti byl jsem hotov podat zobecňující svědectví, že americké hotely jsou stejně dokonalé jako americké silnice.

Tak jsem vyhledal nejbližší charlestonecký hotel, celý bílý, španělského vzhledu, s modrým neonem nad vchodem.

Ve vstupní chodbě seděl za přepážkou zarostlý stařec pochmurné nálady, který mi podal k zápisu knihu tak objemnou a ohmatanou, že mi připadlo podívat se na první stránky, jestli tam nebydlel generál Lee za příslušného polního tažení. Asi nebydlel, nebo se nezapsal pod svým jménem. Zapsal jsem se tedy bez ostychu. Stařec byl spokojen a dal mi klíč, když jsem zaplatil tři dolary.

Do pokoje jsem vlezl přes polámaný nábytek prostě naházený na chodbě; pokoj měl stěny z papndeklu a obsahoval pouze věšák a postel nesoucí na pelesti stopy lidských činností ze všech období lidského života. Více nic.

Za papndeklovou stěnou chrápalo několik mužů, v terciích od sebe. Dveře se nedaly zamknout. Koupelna byla bez dveří.

Spal jsem v šatech, hodinky pod hlavou, kufry v nohách.

Nic se nestalo, jen k ránu se muži vedle silně přehazovali.

Nemohu si tedy stěžovat, jen jsem se posílil v přesvědčení, že nelze podávat zobecňující svědectví. Raději ne.

Fort Orr¹

Pojednou se přestalo dařit rostlinám, nebylo ptactva ani zajíčků a nebe bylo ocelové. Podle silnice byly jen bronzové kopule pahorků a po nich ostnatý drát a zákopy a amfiteátr, v němž scénu tvořily siluety, do nichž jest se strefovati. Byly to velké siluety, bylo to zřejmě pro velké strefování z velkých zbraní.

Ve velké zemi jsou i střelnice větší, to dá rozum.

Hlediště amfiteátru bylo prázdné, ale vůčihledně tam patřil dým a svištění pilných střel.

---

1 Míněna patrně vojenská základna Fort Ord. *Pozn. red.*

Pak se za pahorkem vynořily dlouhé řady dlouhých stavení, něco mezi šatnami a novostavbou školy padesátkrát opakovanou pro velký úspěch.

Mezi staveními byl hněvivý kostelík a velmi zkroušený, bludný strom.

Všude na nárožích byly tabulky oznamující strohým tónem významná poselství, jako že velitel osmé baterie bydlí zde a že jest kouření zakázáno.

Pak tam byly garáže.

Pak tam byl sklad ostnatého drátu.

A pak už nic, jen vojáci, vojáci, vojáci.

S krátkovlasými hlavami, v čepicích se štítkem, v čepicích bez štítku, vůbec bez čepic.

Zelení, smutní, veselí, nijací, elastičtí a štíhlí vojáci.

Tu a tam neštíhlý a neelastický důstojník. Spíše tuhý.

Autobus zastavil na návsi této uniformované vesnice. Přistoupilo něco vojáků, vystoupilo něco dívek a jedna rodina, která rychle vyhledala jednoho z tuhých důstojníků a byla odvezena jeho vozem o dva bloky dál.

Pak jsme odjeli a zmizeli za bronzovými kopulovitými vršky, kde jen něco ostnatého drátu svědčilo o plodnosti této země.

Přečetl jsem si, že to byl Fort Orr, vojenský tábor, kde se mužstvu dostává skutečně všeho, od služeb božích po vlastní kino, od baru po knihovnu, o velkém výběru cvičebních pomůcek nemluvě.

Byl jsem moc rád, že jsme jeli skrz ten Fort Orr. Neboť bych nebyl tušil, jak velký a luxusní může být zadek světa.

Poušť Gila v Arizoně

Jedeme šestou hodinu, kameny, písek, modloslužebné kaktusy, chvějící se zvon noci od obzoru po obzor. Nebe naříznuté rotujícím diskem této planety tupě krvácí.

Joseph Conrad napsal:

Vzpomínám svého mládí

a pocitu, který se už nikdy nevrátí,

pocitu, že mohu žít navždycky,

přežít moře,

i zemi,

i všechny lidi.

Prostor zvaný příroda

A je všeliký prostor, který zbývá mezi městy a moři a nebem, jaksi čistotně veden a v dobré kondici. A slouží každý kaňon a prales a každé jezero a pobřeží návštěvníku a majiteli, aniž by pozbyly své přírodnosti.

A snad i každé zvířátko podle pokolení svého a povahy své, jakkoli nespoutané.

V Juniper Springs na Floridě nám řekli: Auto vás odveze ke kabinám, bude tam čekat aluminiová kanoe, budete pádlovat dolů po řece, je tam subtropický prales, v bahně jsou krokodýli, kdybyste se ztratili, čekejte, až přijde hlídka, na konci je most a restaurace a bude vás čekat auto a odveze vás domů.

Auto nás přivezlo, byly tam kabiny, kanoe byla, pádlovali jsme, mezi palmami a liánami a otakárky reprezentativních rozměrů, neztratili jsme se, na konci byl skutečně most a otevřená restaurace, skutečně tam čekalo auto a odvezlo nás.

A dokonce i ti krokodýli tam byli.

Jak jsem podal ruku velrybě

Neříkám, že to je hlavní věc v životě, ale naplnilo mne to nemalou hrdostí. Zaklepal jsem rukou na okraj betonového bazénu a vztáhl ruku nad vodu. Připlula velryba, obrátila se na bok a podala mi ploutev. Potřásl jsem jí velmi upřímně, neboť velryb jsem si vždycky vážil, velryby mi nikdy nic zlého neudělaly a nikdy nic špatného ode mne nechtěly.

Velryba byla také potěšena, neboť obdržela poté rybku. Kdyby nebylo v té chvíli jedno z dětí mého přítele Robbinse vstoupilo do kbelíku s chobotnicemi, byli bychom mohli s velrybou podniknout ještě další neuvěřitelná dobrodružství.

Dálo se to v Marinelandu, Florida, kde stává čtyřicet let podnik založený třemi muži (z nichž jeden je vnuk Tolstého) na okolnosti, že za předvádění mořských tvorů je možno vybírat vyšší vstupné než za předvádění opic nebo břichomluvců.

Takže jsou zde dnes tři obrovské bazény (a šest menších) s delfíny, kteří umějí skákat pro rybičky, házet vám míč, přeskakovat laťku ve výši čtyř metrů nad vodou, tahat po bazénu loďku se psem v sukýnce, proskakovat hořícím kruhem, hrát basketbal, skřehotat do taktu nebo prostě na vás chytře koukat z vody, s velrybami, které umí také skřehotat a vystrkovat hlavu a dát si čistit zuby, se žraloky a barracudami a rejnoky a úhoři a murénami a želvami a pilouny a asi 150 dalšími druhy mořských živočichů všech velikostí a barev, kteří sice neumějí nic než plavat kolem dokola a hledět skelným okem, ale které přitom můžete pozorovat okénky ve stěnách nádrží, s dokonalou iluzí volného moře, s dokonalou iluzí o tom, jak to chodí v hlubinách. Včetně potápěčů a bublinek.

Byl jsem docela okouzlen.

Podat ruku velrybě je ostatně dovoleno jen výjimečně.

Toto se mi tedy již v životě podařilo.

Nezbývá než doufat, že se mi podaří také další věci.

Například nepodat někomu ruku.

Malý ptáček

V Kalifornii je na jihu velké město San Diego. Ve velkém městu San Diegu je velká zoologická zahrada. Ve velké zoologické zahradě štěkají lvouni a troubí sloni a mlčí gorily a uprostřed této zoologické zahrady je velká voliéra obsahující prales. A uprostřed této velké voliéry obsahující dešťový prales je docela malý ptáček. Asi jako sluka.

Vlezl jsem, docela sám, do velké voliéry obsahující dešťový prales. Šuměla voda a kvetly tropické květiny. Jako koláče. A ptáci – půl kachny a půl volavky – stáli s rozprostřenými křídly a pootevřenými zobáky u zřídél jako sochy dravé pitomosti. Ale malý ptáček, asi jako sluka, se ke mně připojil, sotva jsem vlezl do voliéry s dešťovým pralesem, a šel za mnou, krok a krok, po všech stezičkách, dolů velkou voliérou s dešťovým pralesem.

Díval se na mne černým korálkovým očkem a tápал.

Až k východu. Tam zůstal stát.

Pokládám za důležité sdělit, že v Kalifornii, ve velké zoologické zahradě velkého města San Diega, ve velké voliéře obsahující dešťový prales, je malý ptáček, asi jako sluka, který stojí u východu a dívá se korálkovým očkem.

5

Stroj času

0,6 % Američanů

0,6 % všech Američanů pracuje ve výzkumu. Na jednoho z nich připadá 22 průmyslových dělníků. (Ve Francii 0,14 %, 115 dělníků, v Japonsku 0,11 %, 85 dělníků, ve Velké Británii 0,32 %, 70 dělníků.)

Jsou města, kde se zdá, že kromě studentů a vědeckých pracovníků žijí už jenom domovní správci a veverky. V Madisonu, Wisconsin, jsem viděl laboratoře naplněné začínajícími vědeckými pracovníky do posledního místa. Právě konali přehlídku svých prací a byl to výzkum nejvyšší úrovně. Bylo to v zoologickém ústavu, zcela nepodobném evropským už v tom, že přednosta je volen na dva roky.

– Všechno, co chceme, říká momentální přednosta, je efekt, ne formality. Pracují podle vlastního uvážení; neměříme to na hodiny.

Třeba říci, že to neměření na hodiny znamená spíše deset hodin denně než sedm hodin.

Na druhé straně zde platí to, co řekl Pierpont Morgan: Roční práci mohu udělat za 9 měsíců, ale nikdy za 12 měsíců.

S oním přednostou jsme seděli večer v jeho vilce; jeden z jeho synů stavěl rozhlasový přijímač. Druhý, atletického vzezření, naslouchal Bachovi a poezii s džezem ze stereofonního gramofonu. Usoudil jsem, že to je jeden z občanů Madisonu, který se nevěnuje vědě. Zeptal jsem se ho. Ukázalo se, že je to student pracující ve volném čase na samočinném počítači místního astronomického ústavu.

Není problému

Není problému, který by se nedal vyřešit podepsáním šeku, prohlásil druhdy americký senátor, hovoře o Sputniku.

V americkém rozpočtu na rok 1957 bylo 59 % na vojenské výdaje a 22 % na výchovu, školství a vědu.

V účetním roce 1962/63 se věnuje na vědu 12,4 miliardy dolarů. Z toho 7,1 miliardy na výzkum spojený s vojenským programem (kromě přímých vojenských výdajů tedy).

Na lékařský výzkum jde přitom 1 miliarda, na oceanografii 124 miliónů, na výzkum atmosféry (včetně programu meteorologických družic) 200 miliónů, na fyziku vysokých energií 138 miliónů, na fyziku nízkých energií 61 miliónů.

1,6 miliardy dolarů jde na základní výzkum, to jest výzkum, který nemá bezprostřední praktické efekty. Proti minulému roku je to zvýšení o 60 %. A je to jen výzkum financovaný státem, není v tom výzkum prováděný jednotlivými firmami.

Šeky se tudíž podepisují ve výzkumu dost snadno.

Pokud to není zrovna vyslání astronauta k Měsíci, které přijde na takových čtyřicet miliard, nebo některé projekty fyziky vysokých energií, z nichž třeba stanfordský lineární urychlovač už stojí přes sto miliónů.

Pokud nejde o Velkou vědu, jako se tu říká; Velkou vědu, v níž je hodně velké politiky.

V patologickém ústavu Newyorské univerzity

Chodba se svítícím stropem, šedivé drsné stěny, všechny dveře otevřeny. Tady kouká mladý muž v bílé košili do flaštičky, tady je rozsazena po laboratorních stolech a židlích síla mužů – tu a tam i černých, ale vždycky v bílé košili – i žen a jen tak mluví o H-2 anti-

genu. Tady stojí laureát Nobelovy ceny Burnet, který tu je zrovna na měsíční návštěvě, u okna, a jen tak kouká. Tu a tam cinkne sklo, tu a tam přejde mladík v bílém plášti. Nebo černá paní s hadrem.

V dálce se neslyšně pohybují zdviže.

Pořádek, klid, jako kdyby vůbec o nic nešlo.

Po chodbě se blíží malý pán v civilu, s pramenem šedivých vlasů, pátrá podle stěn, nahlíží na skříně i pod ně. Vchází do každých dveří a hned zase vychází. Zkoumavě měří strop i podlahu. Otvírá lednice a nahlíží do nich. Mne si bradu a vzdaluje se, aby se vynořil na druhém konci a vracel se zpět. Má hluboce rozpačité vzezření člověka, který si založil pero, notes nebo zkumavku a neví, jak bez nich žít.

Je to laureát Nobelovy ceny Ochoa, jeden z těch, co v poslední době posunul poznání základů života a dědičnosti o pořádný slepičí krok.

Teď hledá notes.

Je to konec konců stejná trpělivost.

Pod bíle svítícími stropy, před okny, za nimiž majestátně plyne East River plný stříbrné vody a Roosevelt Drive plný černých a bílých aut, trvá klid, jako kdyby vůbec o nic nešlo.

Jen se něco velmi vytrvale hledá.

Je třeba říci, že Ochoa ten notes našel druhý den ráno, v sekretariátu na psacím stroji.

Injekční stříkačka

Injekční stříkačky už se tady vyrábějí jen z plastických hmot, s gumovým, dokonale těsnícím pístem. Dodávají se sterilní, v uzavřených celofánových balíčcích. Po injekci se zahodí, protože jsou tak laciné, že se nevyplatí je čistit a vyvařovat.

Před zahazením se mají zlomit nebo jinak znehodnotit. Neboť by je mohly myčky nebo kdo sbírat a prodávat obchodníkům s omamnými drogami.

Svět je udělán tak, že i pitomá stříkačka je obrazem jeho místního stavu.

Problém kravaty

Reklama je i ve vědeckých časopisech záležitostí významnou. Pochopitelně se zde neinzerují podprsenky, nýbrž izotopy, betatrony, mikroskopy, ultracentrifugy, chemikálie, knížky a jiné časopisy. Někdy tak, někdy onak, většinou chytře. V populárně vědeckém časopisu Scientific American jsou celostránkové inzeráty takřka uměleckými díly, takový inzerát na navigační systém HIPERNAS Bellovy společnosti je v podstatě rafinovanou surrealistickou kompozicí, která ve skvělých barvách spojuje pocit zeleně fluoreskujícího moře a černého prostoru s rudým pásem a bělostnými kulovými konstrukcemi přesnými a definitivními, jako má být inzerovaný systém.

Neviděl jsem lepších kompozic týkajících se astronautiky, než jsou obrazy v reklamách společností vyrábějících pohonné soustavy raket.

Laboratorní zařízení je inzerováno buď s použitím vtipu – dýmka a čepice Sherlocka Holmese v inzerátu diagnostického séra – nebo s použitím andělsky krásné laborantky, která si počíná elegantně a šikovně jako robot, nebo s použitím vědeckého pracovníka, jenž s blahobytně spokojeným, leč zaujatým výrazem otáčí knoflíkem našeho spektrofotometru.

Stran onoho inzerovaného vědeckého pracovníka vznikla v časopisu Science diskuse: zpravidla jest zpodoběn pracovník v košili s kravatou. V Science protestovali někteří, že by kravata měla být odznakem amerického vědce: my kravatu v práci nenosíme, volali.

Nemám na věc definitivní názor, jen si myslím, že provokuje-li někoho panák na reklamě, má ta reklama zatraceně hmatatelný a přímo utvářecí význam na obecné povědomí. I vkus. I ideály. Reklama, která lidské typy nezachycuje, nýbrž vytváří.

Slavnostní shromáždění společnosti Alfa Omega Alfa

Ti, kdo absolvovali lékařskou školu floridské univerzity s nejlepším prospěchem, přináležejí do společnosti Alfa Omega Alfa.

Byl jsem na slavnostním shromáždění Alfa Omega Alfa.

Nejdříve vystoupil patolog Bennet a přednesl přednášku na téma Tvoření nesprávných uzávěrů. Byla to sbírka vědeckých anekdot provázených žertovnými obrázky. V auditoriu to vypadalo jako při filmové grotesce. Slovutní mužové se mohli uchechtat a studenti se přizpůsobili.

Večer byla recepce. Každý ze slovutných mužů vystoupil a pronesl anekdotu. Některý dvě. Byli přijati dva noví absolventi a každý pronesl anekdotu. Všichni se trvale chechtali.

Ke mně si přisedl velmi sympatický a brilantní psychiatr a vedl se mnou hovor o organizaci zdravotnictví a léčbě depresí. Choval se důstojně a vážně. Zřejmě poznal, že jsem z Evropy.

Recepce v akademii

Obor večerní, hovor spisovný, lokty u těla, úsměvy sladce pozastydělé, tak se pohybuje společnost s delikátními dotyky ramen, s ušlechtilým šouráním a vrážením do pat, sály úřední budovy newyorské akademie, mezi bustami Darwinů, Faradayů, Wattů a Pasteurů, obvyklým pohybem, ne nepodobným puzení nálevníků ke světlu, do místnosti s občerstvením.

Slané rohlíčky, sladké koláčky. Moc toho není. Akademie je státní.
Dvě rozsáhlé mísy s aperitivy. Dvě objemné naběračky.

Avšak místo číší, důstojných mezinárodní recepce, jsou připraveny stohy zelených papírových pohárků, jako na pivo u vlaku.

– Manhattan, nebo martini, táže se paní s objemnou naběračkou.

S manhattanem v papírovém kafáku se sunu stranou. Někteří Angličané se chmuří, některé Francouzky se ušklíbají nad svými papíraky. Ale Američané vesele hlaholí. A vůbec ledy roztávají; formálnost bere zsvé.

Svůj pohár jsem postavil pod nos bronzovému Franklinovi. Usmívá se.

Jedno

Značil roztok radioaktivním jódem. Dělal to v digestoři a za štítem, ale dost neopatrně. Nakonec tam strčil ruku rovnou. Nějak mu to bylo jedno. Byl to jeden z nejúspěšnějších lidí, které znám, chytrý, krásný, solidní, bohatý, s krásnou ženou, ještě krásnější sekretářkou, vilou nad mořem, ředitel ústavu, vládnoucí takovými dotacemi, že si může nabrat, kolik lidí chce, autor klasických prací. Čtyřicetiletý, zrovna včera.

Po práci jsme se procházeli po útesech nad písčítým břehem Pacifiku. Bylo chladno, slunce, bez času, mimo čas.

– Není tu krásně? zeptal se. Není tu krásněji než kdekoli jinde?

Bylo. Mlčeli jsme, šuměly borovice.

– Tady chci umřít, řekl. Chtěl bys tu umřít?

Nechtěl. Vůbec nikde bych nechtěl.

Večer mi řekla sekretářka, že o smrti mluví pořád.

Nějak je mu to jedno.

Ráno seděl v laboratoři a prsty si namáčel ve sklenici s vodou. Pokousaly ho infikované vydry. Nevzal si rukavice. Nějak mu to bylo jedno.

Časopis neověřitelných výsledků

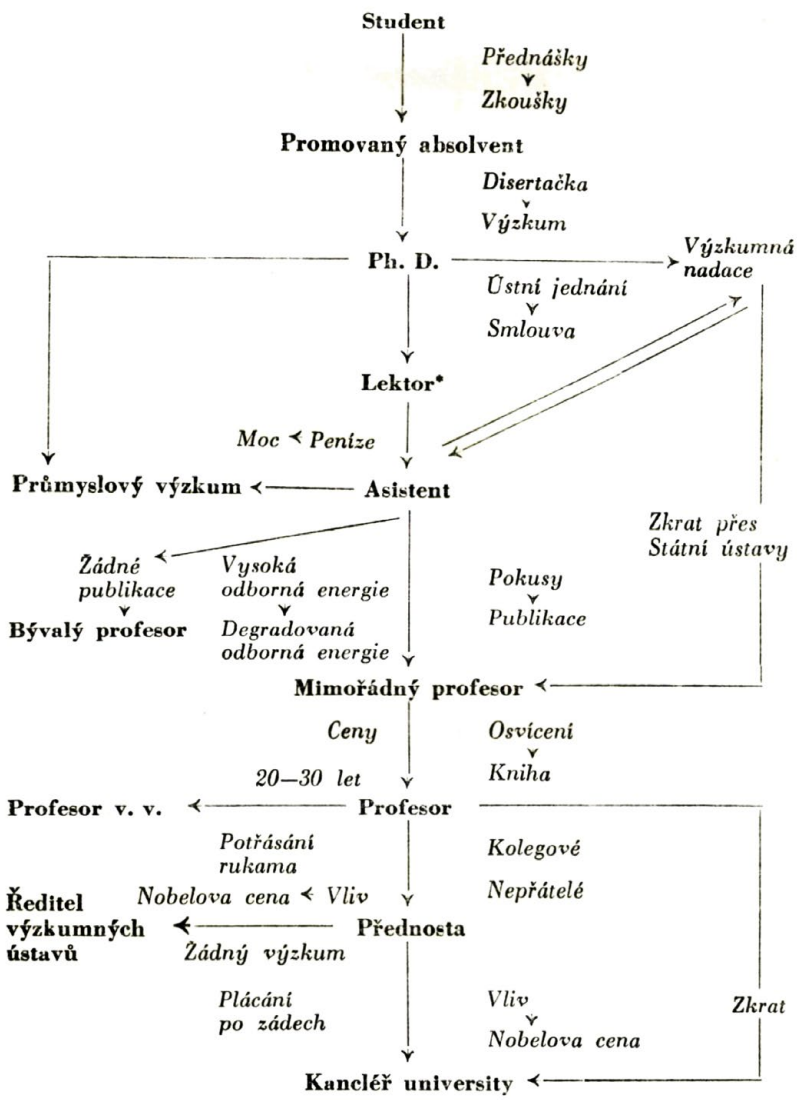
Umění dělat si legraci i sám ze sebe je moc důležité umění. Jedno z nejdůležitějších.

Tím příjemnější je, že i vědečtí pracovníci, lid to podle obecného mínění zapšklý, spořádaný a zabraný do důstojného přemítání, si vydávají cyklostylovaný časopis naplněný legrací z vědy a zejména americké organizace vědy, ačkoli to není organizace vědy nějak zvlášť prohnílá.

Jelikož všechny vědecké časopisy a všichni vědečtí autoři se tváří, jako by publikovali jen ověřitelné, reprodukovatelné výsledky (někdy je to dokonce pravda), jmenuje se tento časopis Časopis neověřitelných výsledků.

Předvedme z něho zde ukázkou, z níž je zřejmá rovněž americká vědecká kariéra univerzitní i mimouniverzitní. Celé schéma je koncipováno jako parodie na biochemické přehledy, v nichž se třeba znázorňuje, jak kysličník uhličitý a voda přecházejí za spotřebování sluneční energie, na rostlinných buněčných ústrojích, v cukry.

Akademický metabolismus

* Hypotetický nestálý mezistupeň

Johna Glenna práce přes čas

20. února ráno jsem prodléval v hotelovém pokoji v Bethesdě, Maryland, nepřikládaje valného významu okolnosti, že má být toho dne učiněn další pokus dostat na oběžnou dráhu kabinu Mercury jménem Přátelství 7 s Johnem Glennem. Všechny televizní i rozhlasové stanice odpočítávaly čas do stanoveného okamžiku startu, time T minus 120 minut, minus 100 minut, minus 90 minut, ale to už tu bylo. Ostatně při času T minus 90 se zas něco, nějaké těsnění, pokazilo, čas byl posunut o půl hodiny a bylo zas 20. února, T minus 120. Na obrazovkách bylo pozorovat dva ze 6000 vědců a inženýrů NASA, kterak pozorují montéry v čepičkách a dresech hráčů baseballu, kteří pozorovali jednoho montéra, který utahoval cosi nesmírně malého na čemsi nesmírně velikém, a to francouzským klíčem vzhledu zcela nekosmického.

V okamžiku T minus 30 se začalo od rakety poněkud kouřit. Glenn už byl ve špičičce rakety, v takové špendlíkové hlavičce. A kolem se nehnula ani myš. Jen se kouřilo.

V čase T minus 15 ještě stoupaly bílé obláčky a reportéři začali mluvit rychleji a zvýšenými hlasy.

V čase T minus 7 bylo naprosté ticho. Raketa stála jako socha a nebe nad ní bylo stříbrné a zrcadlové. Pozoroval jsem, že se mi potí ruce a že si vážu kravatu obráceně.

V čase T minus 5 jsem se rozhodl, že se tentokráte asi poletí, a kravatu jsem zahodil.

V čase T minus 4 mi – pochopitelně – vypověděl televizor.

V čase T minus 3 až minus 2 jsem se oblékl druhou kosmickou rychlostí a seběhl do haly, k tamějšímu televizoru.

V čase T minus 1 počali reportéři počítat vteřiny. Od rakety byly odklopeny ty ocelové konstrukce a vypadala jako prst ukazující – Jdi!

Kdyby byl v té chvíli hotel Bethesdan explodoval, byl bych se chytil obrazovky.

Pak nebylo vůbec nic než T minus 10 vteřin, minus 9 – minus 8 –
minus 5 – minus 3 – minus 2 – minus 1 –

pod raketou vybuchl kulový oheň, raketa se poněkud nadzvedla,
bylo ticho jako na počátku světa,

očima jsme byli přisáti na špendlíkovou hlavičku ve špičce rake-
ty, nějak strašně silně jsme cítili, co to je člověk
a lidi

a raketa se namáhavě zvedla, pomalu, pomalu, na stoupajícím
ohňovém polštáři, rychleji a rychleji,

předek rakety se podivně rozkolísal,
kdyby tak ještě mohl vystoupit, myslel jsem si,
ale on už asi nemohl,

a raketa sloupala k zrcadlovému nebi s ohnivým pometem za
sebou,

stoupala kolísavě a nejistě,

stoupala mohutně a nezvratně jako historie světa,

stoupala a proměňovala se v sirku se zapáleným konečkem,
v ohnivou skvrnu,

v ohnivý bod,

v černý bod na uhrančivém nebi,

bylo hlášeno, že start se povedl (tak proč, hergot, to tak kolí-
salo),

bylo hlášeno, že druhý stupeň pracuje normálně,

na obrazovkách bylo vidět maketu vnitřku kabiny, v jejímž okén-
ku probíhal obraz zemského povrchu, moře, Afrika, moře, Amerika,
moře, horizonty, dny, noci, oblaky,

bylo hlášeno, že kabina se dostala na oběžnou dráhu

a všichni si oddechli, jako kdyby bylo hlášeno, že Glenn přišel
domů na oběd.

A on zatím byl dvě stě kilometrů vysoko a v rychlosti 28 000 ki-
lometrů za hodinu a mimo dosah našich smyslů a mimo dosah naší
představitivosti, odkázán na elektromagnetické vlny a na okolnost,

že každý ze 6000 pracovníků NASA udělal svou věc přesně, a na to, že když vypoví při druhém oběhu automatický kontrolní systém, najde ve svém beztlížném prostoru tolik síly, aby mohl kabinu Přátelství 7 řídit polomanuálním systémem, což také udělal.

V Bethesdě svítilo slunce a o polednách ze všech oken a ze všech aut se ozývaly dosud vzrušené hlasy reportérů hlásících polohu kabiny, rozhodnutí absolvovat i třetí oblet, povel k sestupu, přerušování spojení s Glennem během přistání, postup hledání kabiny v moři. Nalezení kabiny v moři.

Posléze bylo konstatováno, že je na mateřské letadlové lodi. A že to tedy dokázal. He did it.

V Pittsburghu jsem druhý den viděl fotografii, jak ho vezou autem do nemocnice na Grand Turk Island, na lékařské vyšetření. Seděl vedle řidiče a třel si spánky oběma dlaněmi, jak to děláváme po práci přes čas, když jsme udělali, co jsme mohli. Což byl konec konců jeho případ.

Náhradní volno ovšem historie neposkytuje.

John Glenn mluví

John Glenn, jak už je to osudem astronautů v těchto začátečnických dobách, byl vyloven, prohlédnut, vyslechnut, vržen v náruč rodiny, jíž se předtím bylo produkovati několik hodin v televizi s hojnými slzami, úsměvy a věštbami o tom, že John vždycky rád létal, vždy chodil v neděli do kostela, a že jsme všichni věděli, že to dobře dopadne. Poté byl John Glenn ještě jednou prohlédnut, pak se projel s prezidentem a paní prezidentovou a pak upadl v ruce novinářů.

Na tiskové konferenci byl rozpačitý a různě se ošíval. Nedával najevo, že ve stavu beztlíže zvládl také umění řečnické. Mluvil, jak

mu zobák narostl, mluvil neúpravně a přerušovaně, ale bylo to lepší než tři romány s tupírovanými hlavinkami.

Řekl například:

Při prvním východu slunce, do kterého jsem vletěl, to jsem ještě byl obrácený dozadu, tím směrem, odkud jsem letěl, normálním oběžným letem, zrovna když první paprsky slunce pronikaly do kabiny. Podíval jsem se dozadu dolů, na některé přístroje a taky abych na něco sáhl, ale když jsem se podíval dozadu ven, má první reakce byla, že se dívám do úplného pole hvězd – že se kabina obrátila nahoru, mezitím co jsem se nedíval z okna, a že se nedívám do ničeho jiného než do nějakého nového hvězdného pole. Ale nebylo to to. Ta spousta malých věcí, o nichž jsem si původně myslel, že to jsou hvězdy, bylo ve skutečnosti něco jako žlutozelené světlušky v hluboké temné noci. Tyto maličké částice kolem kabiny byly vzdáleny, řekl bych, asi dva až šest metrů, a byly jich doslova tisíce. Jak daleko jsem mohl vyhlédnout na obě strany, všude je bylo vidět. Mohl jsem je vidět i směrem za kabinou, podél její stopy. Pohyboval jsem se tímto polem velmi pomalu. Odhadoval jsem, že má rychlost skrze toto pole byla nějaké tři míle nebo pět mil za vteřinu.

Zdalo se, že to nevyzařuje z kabiny. Zdalo se, že je to pravidelně rozmístěno na obou stranách kabiny. Viděl jsem to od prvního paprsku slunce až do doby nějakých tří a půl až čtyř minut. Podrobně jsem to pozoroval. Chvillemi se stalo, že některá ta věc se mihla těsně u okna kabiny ve stínu, a tehdy vypadala jako docela malinká bělavá vločka. Měly různé velikosti snad od špendlíkové hlavičky až po centimetr v průměru.

Mnoho lidí si myslí mnoho věcí o tom, co to je, ale já nemám žádnou teorii, jen to, že jsme to pozorovali. Viděli jsme to při všech třech obletech vždycky ve stejnou dobu za východu slunce.

Pokud vím, není podnes známo, co to ty světelné mušky jsou, ale myslím, že to moc nevádí a že i astronautovi podpíranému vědeckými kapacitami kolem dokola se sluší tu a tam říci... Nevím... Nemám na to žádnou teorii.

Stroj času

Svět, který studujeme, je uspořádaný svět... ale není to pořádek hierarchický nebo architektonický... Je to struktura nesmírné, mnohanásobné, mnoharozměrné sítě vzájemných pout...

Člověk, který má v sobě víc než jednu vášeň po poznávání, tvoří takové pouto. Lidé, kteří pracují v oddělených místnostech domu vědy, najdou společné porozumění, tvoří pouto...

Všechno může být uvedeno do souvislosti s něčím, nic nemůže být uvedeno do souvislosti se vším...

Robert Oppenheimer

V Brookhavenu zrovna spustili urychlovač dávající atomovým částicím energii 33 miliard elektrovoltů, urychlovač pro studium antičástic.

Na Mt. Palomaru zrovna zjistil Kraft, že některé novy jsou složeny ze systému hvězd vířících kolem sebe.

Mirsky zrovna oznámil izolaci savčí ribonukleové kyseliny, která přenáší dědičné informace z jádra buněčného a určuje skladbu bílkovin.

Fox na Floridě zrovna oznámil přípravu uměle složených bílkovin s enzymovou aktivitou.

V Houstonu postavili pro jediný velký pokus nový pavilón na izolaci pokusných křečků; prokázali na nich, že lidský adenovirus 12, zachycený v dětském dýchacím traktu, může vyvolat zhoubné bujení.

J. F. Kennedy zrovna mluvil v televizi o tom, zda mléko přispívá k arterioskleróze nebo ne. Na závěr se napil mléka a byl kritizován asociací kardiologů, že to trochu zjednodušil ve prospěch mléka.

V laboratořích firmy Goodyear zrovna sestrojili pneumatiky pro pohyb na Měsíci.

Věda je v novinách, v rozhlasu i ve vzduchu.

V La Jolla, Kalifornie, jsem stál u laboratorního pultu a koukal na uspořádání pokusu, při němž se ozářeným myškám vstříkovaly do břicha tři systémy buněk spočtených na automatickém počítači. Všechno hrálo dokonalostí, až po pero na sklo a plastický celofán. Skoro každou čtvrtou myšku dr. Najarian vzal a zabil.

– Nebyl jsem si zrovna jistý, že dostala všechno do břicha, něco mohlo zůstat v podkoží.

Věda přináší jistý smysl pro odpovědnou dokonalost a fair play. A to je tu ve vzduchu.

Ostatně každá z buněk v ozářeném myším břichu je součástí onoho stroje času, kterým je věda.

Stroje času, v němž právě ty nejmenší součásti jsou nejdůležitější.

Chladné vrstvy stratosféry

Kapitán D. L. Minard a sto dalších mužů z Námořní nemocnice v Bethesdě vstoupilo na 30 dní do protiatomového krytu, aby vyzkoušelo vliv protiatomové izolace na duši člověka.

Všechny naše akty jsou akty strachu, napsal Graham Greene.

V jedné nemocnici na Floridě mi ukázali novorozence s neléčitelným hydrocefalem, kterého naočkovali jako králíka, aby se zjistila povaha protilátek u takových novorozenců; byl to člověk od narození odepsaný ze seznamu existujících lidí, ale byl to člověk.

Henry Miller napsal: *A pak bude nutné zadaptovat se na chladné vrstvy stratosféry, stát se studenokrevnou rybou vzduchu. Žádnou úctu. Žádnou zbožnost. Žádné toužení. Žádnou lítost. Žádnou hysterii.*

V Minneapolisu jsem viděl pacienta, kterému byla odňata celá dolní polovina těla, zásahem, kterého by se v Evropě sotva kdo odvážil. Zachránil se mu tak život, aspoň na čas, a duševně se tento dvacetiletý muž původně debilní podstatně zlepšil a naučil se v rekonvalescenci číst a psát.

A především, napsal Miller, nedat se zastrašit. A Norman Mailer:... prozkoumat tu oblast zkušenosti, kde bezpečí je nudou a tedy nemocí... Nové druhy vítězství zvětšují naši sílu pro nové druhy vjemů...

Co může věda

Leo Szilard, jeden z teoretiků atomové řetězové reakce, dnes chicagský biofyzik a odpůrce vojenského užití jaderné energie, napsal povídku Nadace Marka Gablea. Předpověděl v ní možnost uchování organismu v podchlazeném stavu a podal v ní příklad dokonalé vědecké i politické satiry. Tedy skoro maximum toho, co science fiction může.

Hrdina se podrobí dobrovolně uspání v podchlazeném stavu a je probuzen v roce 2048. Podchlazení – původně nelegální, ale tolerované, protože podchlazená osoba je právnicky mrtvá a nemůže být tedy trestána – se v té době rozmohlo. Pacienti se zhoubnými nádory jsou houfně uspáváni, aby se dočkali doby, kdy tato nemoc bude léčitelná. Republikánská vláda léčí hospodářskou krizi tím, že propaguje dobrovolné podchlazení pro nezaměstnané. Takže už spí sedm miliónů nezaměstnaných a demokrati, kteří se ujímají moci, mají starosti s tím, že oživení nezaměstnaní zvrátí politickou rovnováhu zpět ve prospěch republikánů. Ožívování je proto plánováno

velmi dlouhodobě. Ostatně udržování chladnic se spícími zvyšuje zaměstnanost nespících.

Lepší společnost trpí různými vědeckými módami: 85 % dětí se rodí po umělém oplodnění semenem populárních dárců, kteří tím získávají notné jmění, neboť dávka odebraná před dvacátým pátým rokem života (pozdější odběry jsou povoleny jen pro export mimo USA) nese – vzhledem k dokonalé konzervaci – příjmy po celý další život dárce.

Užívání zubů je nevkusné, Ford VI. vyrábí žvýkácí mísy, kterými je zařízena každá tabule. Nosí se také operace na zdvojení jícnu; člověk může požívat, co chce, a může to pouštět druhým jícnem do gumové nádržky. Lidé mohou jíst dvojnásobně a řeší se tím také poněkud nadprodukce potravin.

Oživený hrdina shledává vědecký pokrok poněkud přemrštěným a domnívá se, že by bylo dobře počkat, až vědu dožene „umění žít“. Radí proto panu Gableovi, jednomu z dárců a tím pádem multimilionáři, že nejlepší užití jeho peněz by bylo založení nadace pro potlačení vědeckého pokroku cestou podporování vědy.

Nadace jednak odčerpá pro práci v komisích, které budou určovat rozdělení prostředků, nejnadanější vědecké pracovníky, jednak způsobí, že ti ostatní budou dělat to, co je v módě a co slibuje rychlé publikační a veřejné efekty. Tím bude skutečný pokrok vědy dokonale zpomalen a lidi budou moci nabrat dech.

Plán byl přijat, hrdina nicméně musí navštívit dentistu, aby se zbavil chrupu, tak nevkusného v oné době v USA.

Je to neobyčejně chytrá povídka.

Věda může skoro všechno. Ale ne úplně všechno.

6

Co děláme celý ten den

Přiměřený a skromný standard

Standardní chicagská rodina, formulovaná statisticky jako jednotka složená z otce, 38 let, zaměstnán, matky, věk neudán, v domácnosti, syna, 12 let, ve škole, a dcery, 8 let, tamtéž, spotřebovala v roce 1961 1.821 dolarů na jídlo, 1.656 dolarů na nájemné (pětipokojový městský byt, topení naftou, elektřina a plyn), 585 dolarů na oblékání, 356 dolarů na lékařskou péči (o 13,5 % víc než v r. 1959), 709 dolarů na dopravu (vlastní 1 auto), 755 dolarů na kulturu a rekreaci, 263 dolarů na ostatní a podobně, a 781 dolarů na daně. Úhrn 6.836 dolarů, celkový příjem 6.900 dolarů. Stát jí poskytoval úhrnnou pomoc 1.800 dolarů kromě případné podpory na zdravotnické služby.

Výsledek: „přiměřený, ale skromný standard“.

Chicago je přitom vůbec nejdražší město USA, sledováno Seattlem, San Franciskem, Los Angeles, Clevelandem atd.

Ten standard, uvážíme-li ještě naprostou snadnost v získávání všech předmětů a služeb, mi připadal mnohem víc přiměřený než skromný.

Ovšem Henry Miller říká: Cena se nevyjadřuje jen v dolarech a centech, ale i v potu a krvi, nudě, rozbitých domovech, rozdrcečných ideálech, nemoci a šílenství. Máme nejúžasnější nemocnice, nejbáječnější vězení, nejlépe vybavenou a placenou armádu a námořnictvo, nejrychlejší bombardéry, největší zásobu atomových bomb, ale nikdy není ničeho z toho dost, aby to uspokojilo poptávku. Naši dělníci jsou placeni nejlépe na světě; naši básníci nejhůře...

hlavu si myjeme doma

Drahé je všechno, co je vyráběno ručně. Drahá je lidská práce. Strojové výrobky jsou levné nad pomyšlení. Nejjednodušší tranzistorové rádio stojí tolik co holení a stříhání.

Mytí hlavy stojí víc než mytí automobilu.

Dům: to záleží na vás

Čím vyšší máme mrakodrapy, tím nižší domky si stavíme k obývání. Moderní obytné domky jsou přízemní, placaté a podkovovité. Tu, v jedné čtvrti nebo bloku, zděné, tu z lehkého materiálu. Obsahují velkou centrální prostorou (spojenou přes pult s kuchyní), s rodinným jídelním stolem a kouty pod lampami, a kolem ní drobné pokojíky pro dospělé i dítě. Velká skleněná okna, skoro stěny. Dvě koupelny. Venku kus zahrádky, ale vlastně nezahrádky, pozemky nejsou oploceny, nýbrž jen obklopeny keříky nebo kytkami nebo pocitem, co je moje a co je tvoje.

Tu obraz, tu televizor, tu skryté centrální topení naftou, tu úprava teploty a vzduchu. Tu moderní nábytek, tu secese. Řádná americká rodina netrpí příliš na modernost, nýbrž na historii, reprezentovanou fungujícím krbem, dmychadlem, pohrabáčem, babičkou, rokokovou malbou, ionskou hlavicí, mešním nádobím, podezřelým gobelínem nebo korbelem Shakespearovým. Viděl jsem ve Filadelfii moderní interiér, nad jehož krásou se mi srdce zastavilo: byl to byt čerstvě přistěhovalého Švýcara, který měl za ženu Dánku. Nebyli ještě Američany.

Na jihu jsou domky jižanské, s verandou, na níž je křeslo nebo otoman nebo houpačka a podle možnosti pachole nebo dědeček. Bývá i klandr k upevnění koně. Koně není.

Jen kočky, zpravidla byvší kocouři, sloužící k okrase a pelichání.

Jižanský dřevěný dům, naplňující města floridská a georgijská i texaská a mississippská, je ovšem poschodový, prkenný a jaksi rozsedlý, nakloněný sem či tam, vydutý a nejistý, jako by duřel. Tu blahobytem, tu chudobou.

Pozoroval jsem ve městě Savannah černošskou zduřelou chatrč. Na schůdkách seděl bezvýznamný černoš. Kolem harampádí, zbytky jiného domu. Nakukoval jsem dovnitř, očekáváje pach chudoby. Byla tam moderní automatická kuchyň a televizor. Není to pravidlo, ale černoši, když si vydělají, hledí učinit svůj život co nejameričtější. I když pak nějaký čas zase sedí na schůdkách a jen čekají, co zbyde z televizoru a kuchyně a auta do příštího výdělků.

Dům je možno koupit nebo najmout, a to i s nábytkem, knihovnou a zavařeninami, třeba když majitelé jedou na rok do Evropy.

Nebo je možno koupit nebo najmout byt (moc draho, nejlacinější byt speciálně pro mexické paisanos v El Pasu, ve velmi podezřelém domě, stál 32,50 dolaru měsíčně).

Nebo je možno koupit nebo najmout luxusní maringotku, třípokojový byt na kolečkách, a dát se odtáhnout od města k městu, za sluncem nebo za zimou, každé město má pro takové trailery připravené parkové čtvrti.

Nebo si můžete koupit nebo najmout paraple a spát v newyorské Bowery na schodech.

To záleží na vás. Ovšem rozpadavé chatrče už vám žádné město na severu nepovolí. To spíš to paraple. To záleží na vás.

Úřad

Úřady jsou začasť pro byrokrata c. k. rakousko-uherského typu neuspokojivé. Není zde puchu zetlelých aktuárů, vyhlášek nabádajících k počestnosti a zakazujících cokoliv nebo něco jiného, ba ani plivátek a pohledů, jež prosebníka, nazývaného laškovně „stranou“,

uvádějí do stavu notorického podezření. Jen četné zatykače na podvodníky, vyvěšené na poštách, jevíly řádnou úřední pochmurnost.

Jsou dokonce úřadovny s lenoškami pro strany a s přívaly světla vlévaného mohutnými stěnami ze skla.

Setkal jsem se i s úslužnými vrátnými, již opouštěli nezištně svou komnatu a ukazovali návštěvníku skutečně správnou cestu, ač tato byla přesně vypsána na orientační tabuli pojaté jako návod k účelnému jednání a nikoliv jako úřední výměr limitů existence člověka.

Nikde mi nebylo třeba legitimací. Člověku se spíš věří, než nevěří.

Bylo možno se představit jako Elisabeth Browningová nebo Frank Sinatra.

Obzvláště blažené ovzduší ovšem panovalo v bankovních místnostech, kam jsem vstupoval s šekem.

Ale ani žádost mne mnohdy nekvalifikovala na fylogeneticky nižší stupeň v žebříčku tvorstva.

S ustrnutím jsem četl mnohá úřední naučení, jako příkladně toto, vyvěšené v úřadovně Yellow Cab Comp. ve městě Raleigh: „Nemáte-li co dělat, nedělejte to tady!“

Jaká nevážnost! Jaká temnota!

Mickie Finn's

San Diego, 1051 University Avenue. Venku několik pochybných stínů, ze dveří se dere žluté světlo a plnokrevný hospodský rámus s hudebním doprovodem. Uvnitř pak v šeré atmosféře složené z kouře, piva a nepopsatelného hlaholu stává lidový noční lokál; všechno jako ve dvacátých letech, hudebníci v pruhovaných vestách a ve slamácích, secesní a recesní nápisy (V pádu požáru nech všeho a maž!), číšnice v krátkých sukénkách, hosté u dlouhých stolů jako špačkové před odletem, klobouky na hlavách.

Chvílemi se promítají na zeď staré grotesky, chvílemi hraje banda na pódiu s jediným záměrem udělat co největší rámus, na němž se mohou účastnit návštěvníci sborovým zpěvem. Což i činí.

Je to vlastně klub, hosté mají legitimaci a jsou vázáni předpisy jako zpívat s sebou a házet všechno na podlahu. Račte řvátí a metati odpadky pod sebe. Proto je nastláno burských oříšků, papírů a pulitrů a scenérie se podobá poslednímu soudu, když už se došlo i na hospody.

Obraz to vlastně nikoli neznámý. Ale poodejděme do přílehlých místností, například té, označené nápisem Gangsters. A zde se nám naskytá těžké překvapení: čisto a úpravno jako na radnici. Ba vůně. Ba netknuté nátěry. A podnapilý lid hospodský opatrně do vymezených košů odpadky ukládá.

Obraz neuvěřitelný.

– Líbí se vám tady, ptala se Faith.

– Velmi, řekl jsem. Ale nemyslel jsem ani pivo, ani muziku, ani ji.

Půl kila novin

V letech 1950–60 vzrostla velkoměstská centra jen v Los Angeles a Houstonu. Jiná města rostou jen v předměstích. Proto se daří méně velkým listům a více drobným lokálním plátkům. V roce 1961 zaniklo denně třináct deníků a vzniklo devatenáct. Zájem se přesouvá na periferii v několika smyslech.

Náklady jsou někdy přímo úměrné pitomosti. New York Daily News, plný Liz Taylorové, královen a vražd z vilnosti, má 2 000 000 výtisků, New York Times s velmi inteligentním zpravodajstvím 451 000.

Nedělní vydání všech novin váží půl až dva kilogramy. Barevná příloha s třicítí pokračováními různých seriálů comics může mít, zevrubně zažita, tytéž důsledky jako pobyt ve zvukotěsné místnosti, v níž vám kape na hlavu a monotónní hlas odříkává bez oddechu text „Máma má med, Ema má mámu, voják má Emu, mámo!“

Týž efekt může mít zajisté i politické zpravodajství, ale to se tak důsledně neopakuje. Komentáře bývají svérázné, někdy až příliš.

– Co z toho čtete, zeptal jsem se rozumného muže v Minneapolisu, na jehož práh dopadly s masívním žuchnutím ranní noviny.

– Nic, odvětil klidně a velmi spokojeně. Jen do toho tak koukám.

Technika jen tak koukat

Technika „jen tak koukat“ se stává velmi významnou v některých podmínkách.

Hledění do televizoru se velmi podobá řízení vozu na autostrádě. Dvě zprávy ze světa, pak andělské kůry zazpívají reklamu Čestřííld, Čestřííld, pak zase zpráva, pak klient opatřený křídly slétá z oblak do nájemného vozu firmy Hertz. Během původní inscenace usedá diva na klín ztepilému hrdinovi a prolne se konstatování, že natírání stěn lucitovými barvami je snadné a barva zasýchá během dvou hodin.

Většinou program nestojí za nic, ale je to dokonale udělané. Což je horší, než kdyby to bylo špatně udělané.

Ovšem tu a tam se dočkáte v některém z kanálů skutečně dobré televize, jako je seriál o boji s podsvětím ve dvacátých a třicátých letech, vážný umělecký pořad v neděli dopoledne a někdy dokonce i film jiný než western.

Spousta programů a kvízů s obecnstvem ukazuje udivující se-bejistotu obyčejného člověka před kamerou.

A tu a tam televizorem vstupuje do soukromí nemodifikovaná veřejnost, od basketbalu v Cincinnati po nepřipravenou politickou diskusi v Chicagu a hodinovou procházku vnitřkem Bílého domu s Jackie Kennedyovou. A soukromí tím do jisté míry kontroluje věci veřejné.

Pokud si příliš neuvyklo jen tak koukat.

Twist a slezina

Mládež urostle ztepilá, napsal by Alois Jirásek, v nohavicích nadměru přiléhavých, ať hoši, ať dívky, jakoby čaromocí rytmické hudby z jisté letargie probuzena, provozuje, nedrží se, nový tanec párový. Pár po páru, v kyčlích, v kolenou se prohýbají a prolamují, jako hadi se proti sobě vztyčující a poklesající, ano i na hranách chodidel se kolébají. Vzniká tak mumraj jadrnou hudbou podbarvený, spíš produkci gymnastův než tanci podobný.

Sami pak tanec ten zovou twistem a nepraví „twist tančiti“, nýbrž „twist dělati“, takže již v samotném tom prstonárodním označení sama podstata věci jasně se vyjevuje.

Však také, jak v tisku té země čteme, jistý mládenec při tanci tom, až příliš nezřízeně provozovaném, si slezinu natrhl a prodlévaje v nemocnici, kdež mu orgán ten odňat, prohlásil, že nadále jen valčíky tančiti hodlá.

Věřím pevně, že mládež naše, povahy jsouc spíše rozvážné, podobných výstřelků dobře se bude vystříhati.

Ze směrodatných mužů by, myslím, také Václav Beneš Třebízský, nehledě na Jindřicha Baara, twistu příliš neholdoval, ačli by ho ovšem tato zdravá tělocvičná móda nezastihla ve věku, kdy ještě nebyl klasikem.

Profesionálové

V Madison Square Garden je epicentrum zemětřesení, které se šíří rozhlasovými a televizními kanály široko daleko. New York Rangers a Toronto Maple Leafs konají poslední utkání profesionální ligy.

A zajímavavo, nejde o to, kdo vyhraje, ale o to, zda newyorský centr prvního útoku nastřílí víc než dvě branky, čímž by překonal jistého střelce torontského a získal nemalou cenu nejlepšího střelce.

Hokej se tím stává velmi zajímavým, byť to jinak tuto hru moc nepřipomínalo.

Zmíněný centr setrvává v poslední třetině na ledě bez střídání, každá přihrávka v útočné třetině jde na něj, ale pokaždé je jakkoli sražen jedním ze tří hráčů Toronta, kteří jsou trvale u něho a kteří obratně nahrávají *jiným* newyorským útočníkům. Pravím tři hráči, neboť dva jsou v poslední třetině permanentně vyloučeni; srážení střelce si žádá různých ublížení na těle.

U nás by z toho byla velká polízanice. Tady to lidi berou jako věc zcela zákonnou, příjemně vzrušující po sezóně naplněné hrou kolektivní, a hlavně jako věc v rámci fair play. Když chceš cenu, trp.

Tak trpí. Ty tři branky nedal.

Amatéři

Lehká atletika v únoru, v kryté hale, venku oceán vozu. U baseballových a atletických stadiónů jsou někde parkoviště tak velká, že je snad patrné zakřivení zemského povrchu.

Závodí wisconsinští v tílkách červených a illinoišť v tílkách bílých.

Evropský návštěvník se neúčastní obecného nadšení, neboť ustavičně přepočítává stopy a palce na centimetry a z hlavy to jde dost ztuhá.

Vedle stojí profesor wisconsinské univerzity a praví, tohle je můj žák, tenhle byl u mne loni v laboratoři, tenhle, jak teď shodil, půjde ke mně příští týden na zkoušku. Byly doby, kdy, jak stojí psáno, profesori navštěvovali tělocvičné podniky s účelem potrestat účastníky. Ty doby jsou tady víc minulé než kdekoli jinde.

Po každém závodě nastoupí v téže disciplíně houf závodníků oděných čistě bíle: to jsou nováčkové, do reprezentačních týmů nezařazení. Dostává se jim někdy většího potlesku než závodníkům.

Je to potlesk, řekněme, ze slušnosti.

Ale taková slušnost bývá lepší než sebevětší kondiční příspěvky, o kterých tady nemůže být řeči. Aniž o úlevách ve studiu.

Tito studenti skutečně a většinou dělají ten sport navíc.

Domnívám se, že to, co se dělá opravdu *navíc*, je ten nejvlastnější sport.

Mléko do špinavé sklenice

V jednom z klasických dobrodružných filmů přichází Bob Hope do výčepu a poručí si pintu mléka. Vida pak zhnusené pohledy kolem baru, zkříví ret, nakloní se k barmanovi a dodá silným hlasem: „... ale do špinavý sklenice!“

Neboť jest „tuhým chlapíkem“. Mnoho amerických mužů usiluje být tuhými chlapíky. Richard West kdesi napsal, že tato okolnost způsobila i u Hemingwaye to, jaký byl, a to, jak zemřel.

Na značně odlišné úrovni je tato koncepce mužství patrná zvláště u Texasanů.

Když jsem potkal v El Pasu na náměstí několik mladíků s dívkami po boku, s širáky na hlavě a s proklatě velkými kolty na hrdých zadcích, pocítil jsem, že existuje něco jako Super-Američan, Američan v nadživotní velikosti a američtější než Američan.

Texasané jsou podle Johna Bainbridge poněkud přehnaným obrazem amerických mužů.

Podobně jsou i texaští policisté poněkud přehnaným obrazem policisty, jsouce ozbrojeni takovým počtem střelných a bodných zbraní, že drží rovnováhu jen pravidelným rozvěšením jich kolem dokola; shlížejí na neozbrojené chodce s pohrdáním skutečně nelíčeným.

Podobně jako jsou texaští průmyslníci a olejoví magnáti poněkud přehnanými obrazy zákonodárného amerického kapitalisty.

Podobně jako jsou texaští řidiči poněkud přehnaným obrazem řidiče, který je hrd na nehody, které kdy způsobil, neboť podle úvodníku v Dallas News texaská vysoká mortalita na silnicích pramení „ze stejných lidských kvalit, které udělaly Ameriku velkou – z ochoty riskovat, z nezlomné energie v řízení, z tvrdého individualismu“.

V Texasu je ostatně nejvíc soukromých aeroplánů, nejvíc chudinských čtvrtí, nejmíň kulturních položek v rozpočtu a nejvíc křiku o „socialistech ve Washingtonu“ v novinách. Texas je přitom mladý stát se starou, homogenní společností, neředěnou přistěhovalectvím. Texas je tedy poněkud přehnaně americký stát. Americký v tom špatném smyslu, ve smyslu tuhých chlapíků, kteří jsou sami sobě pověrou. Ve smyslu přímočaré a tuhé pitomosti, kterou jsou i mimoameričtí výrostci ochotni pokládat za ctnost a dávají si proto mléko do špinavé sklenice, ačkoli na druhé straně není nikde tolik čistých sklenic jako v Americe.

Podářené taškařice

Soudě podle prodeje příslušných pomůcek, nevyjdou Američané z žertů a taškařic. V každém kiosku s limonádou i na místech sebevýznamnějších se za výlohami a okny nabízejí pavouci, které možno hodit za výstřih, výbušné cigarety, umrlčí ruce, které je možno položit na noční stolek, mouchy v plexisklu, které je možno hodit do piva, žvýkáci gummy z mýdla, krví podlité oči za brýlemi, žertovné karty, nápisy jako Sexretářka místo Sekretářka, žertovné stanovy tenisového klubu apod.

V návodech k žertovným předmětům je zpodobena zpravidla společnost starších pánů za břicha se popadajících. Což je výstižné.

Čistota a pořádek

Po obědě se talíře rychle umyjí a uloží do sušárny; když se přečtou noviny, tak se složí a uloží na policičku; když je prádlo vyprané a vyžehlené, je rychle uloženo do zásuvek. Všechno je pro zítřek, ale zítřek ještě nikdy nepřišel. Přítomnost je jediný most a na tomto mostě pořád stojí a skuhrají, jako skuhrá svět, a ani jeden z těch idiotů nepřijde na to, že by ten most mohl vyhodit do povětří.

Henry Miller

Po Whitmanovi je Miller největší rebel proti americké čistotnosti a pořádkumilovnosti. Hygienymilovnosti. A je to čistota a pořádek a hygiena německého původu, rozkvetlá na vyšším civilizačním stupni, zbujelá na hlubším stupni měšťáckém, ale v zásadě německého původu (z Němců bývají nejlepší Američané a nejhorší Němci, říká Karl Shapiro) a Miller sám je poloviční Němec.

Zvláštní, ale v americkém životě je něco, co odpuzuje zevnitř své vlastní tvůrce. Zvnějška to vypadá docela hezky a prostě jako dobré bydlo.

Pravé nedělní odpoledne

Domnívám se, že nedělní odpoledne jest mírou života. Nedělní odpoledne jest časem volby. Nedělní odpoledne jest cestou k odhalení podstaty naší existence.

Ve státě Wisconsin ležel vlhký sníh a ve městečku Argyle chodili po ulicích jen psi a veverka. Kapalo ze stromů a sníh hlasitě zival podle zdí.

Zaparkovali jsme na dvorku a vstoupili jsme do pravé venkovské vilky s pravou venkovskou rodinou pravého venkovského obchod-

níka. On sám počítal v krámu dolary. Rodina s četnými příbuznými trávila nedělní odpoledne.

Dědeček seděl u televizoru, v němž probíhala italská opera s hrdiny tak tělnatými, že velká obrazovka se zdála jediným řešením. Dědeček se zjevně radoval z průběhu děje, ačkoli, jak jsem zjistil, byl zcela hluchý a špatně viděl.

Babička štrikovala dečku, ačkoli celý byt byl již pokryt několika vrstvami deček.

Paní domu, urostlá, s černými kudrlinkami přilepenými průhlednou lepicí páskou k čelu (večer šli tancovat) podávala neurčitému množství vesele kvákajících příbuzných kávu, koláče, něco jako polárku, zmrzlinu, kávu, čaj, polárku, čaj, koláče, zmrzlinu a naopak.

Závojnátky plavaly v akváriu a ozdobné želvičky zahnívaly nudou v umělecké nádržce na želvičky zahnívající nudou.

Dceruška předškolního věku se pomazávala čokoládou a omrzele rozlévala kávu po koberci. Omrzele, neboť jí v tom nikdo nebránil. V Americe se dětem vůbec málo brání. Koberce jsou levné.

Hošík předškolního věku, zřejmě militaristického smýšlení, dusal nepřetržitě po celém bytě a páčil z nejrůznějších koltů, pušek, samopalů a tanků po příbuzných, po rybičkách, po kočce, po dědečkovi a po želvičkách. Všechny zbraně dokonale fungovaly. Poprvé jsem si uvědomil, jak výhodné jsou naše hračky, jež berou zasvě při druhém až třetím výstřelu. Hošík svobodně páčil, příbuzní uhýbali a kočka zalezla pod lednici. Dceruška, střelena, usedavě ječela.

Pak jsme se rozloučili a příbuzní řekli, že to bylo neobyčejně krásné odpoledne a že příště to bude u nich. Závojnátky se ovívaly závoji.

Venku sníh dosud zíval a teklo i z nebe.

Domnívám se, že jsem toho odpoledne viděl dokonale šťastné závojnátky, jejichž existence byla naplněna.

Annie slaví narozeniny

V Minnesotě byl takový mráz, že mi připadlo zhola nemožné, aby v té době mělo šestileté děvčátko s mašlí narozeniny. Nicméně rodiče na tom stáli.

Jezdil jsem tedy po městech-dvojčatech, Minneapolisu a St. Paulu, a sháněl dárek. Nepřišel jsem pochopitelně na nic jiného než na bonboniéru. Myslím, že bych ani na Aljašce nepřišel na nic jiného. To už je takový defekt.

Dostala tři, a kromě toho ještě několik kopců předmětů jako ananas z gumy, zmrzlina z ananasu, panenka v šatečkách z králíčka a králíček v šatečkách z panenky, vilová čtvrt' s úplným bytovým zařízením pro patnáct až dvacet panenčích rodin, přehršle kloboučků a čepiček na Annii a podobně.

Dostavilo se asi deset jiných holčiček v koktailových šatečkách, všechny donesly kytice a dary, posadily si žertovné čepičky z papíru na kučeravěné hlavinky, bryndaly po stole čokoládu a propichovaly gumové nafukovací balónky rozvěšené všude po bytě.

Všechny spolu s rodiči vřeštěly Šťastné narozeniny a jedly, později pak jen jedly.

Dvěma bylo zle a byly odvezeny domů.

Ostatní seděly dál. Na růžových tvářích jim utkvěl výraz neutuchající veselosti, jako když přišpendlíte sluneční baterii na sněhuláka. A je k slunce západu.

Snad byly skutečně veselé.

Ale mně se najednou začaly zdát takové dost staré, jako malé, zlé a ubohé babičky.

„Všechno, čemu nás učí, je špatné,“ říká Henry Miller.

„Všechno, co dělají mí sousedé, je špatné,“ napsal Thoreau. „Čeho lituji, je mé dobré chování.“

Šťastné narozeniny, šťastné narozeniny, vřeštěly způsobně malé, scvrklé, veselé babičky v papírových čepicích a s těžkýma očima.

Jak se máte?

Paní Wolfová vzala telefon a pravila:

– Jak se máte? Děkuji, přímo skvěle.

Paní Harrisová vzala telefon a pravila:

– Jak se máte? Děkuji, přímo skvěle.

Paní Franková vzala telefon a za chvíli i pan Frank vzal telefon a pravili:

– Jak se máte? Děkuji, přímo skvěle.

Byl jsem u mnoha známých i neznámých. Kdykoli někoho z lepší společnosti potkali nebo kdykoli zvedli telefon, pravili:

– Jak se máte? Děkuji, přímo skvěle.

Nikdy jsem neuměl doma říci Jak se máte?

Pobyt v této zemi mne připravil o možnost se to kdykoli aspoň přibližně naučit.

Kdykoli jsem byl dotázán, jak se mám, snažil jsem se mumláním odvést pozornost. Někdy jsem také odpovídal dost nespisovně a velmi tiše česky.

Přítomnost společenské paformy „Jak-se-máte-děkuji-přímo-skvěle“ je v zemi tak neformální přímo zdrcující.

Kdykoli zazvonil telefon, začal jsem cítit, že se mám přímo mizerně. Znáte to přece, ty následky opakování příliš častého.

O sýru a nedostatku angličtiny

Krajina ve Wisconsinu se skládala ze závějí, hájků na kopcích, vran, z výstavné farmy každých pět mil, z tabulek oznamujících, že tady za rohem je farma Billa T. Turnbulla, který pěstuje vyhlášené krávy, z dopravních značek, zbloudilých vloček ve vzduchu, z drobných sýráren a zcela rezignovaného nedělního podvečera.

Zastavili jsme u jedné ze sýráren, jednak že je tu sýr laciný, jednak že majitel byl příbuzný, takže sýr tu byl opravdu laciný, a jednak abych poznal průmysl sýrařský, což jsem dosud zcela zanedbával.

Průmysl sýrařský se skládal z takové rozsáhlé prádelny, kde byla dvě skvěle čistá kovová koryta naplněná různými těsty, z páry, z polic, kde složeno něco dohotovených nebo zrajících sýrů, z příjemného puchu, jakým se vyznačuje novorozené telátko, zapařené prádlo a uvadající růže, a ze tří sýrařů. Jeden byl majitel, pročež dohlížel na zraní, druzí byli dělníci, pročež mísili těsta, návštěva nenávštěva a neděle neneděle.

Byl jsem poučen o výrobě sýra ementálského, parmazánu a jiných sýrů, jejichž jména a podstaty jsem nepochopil. Angličtina mi na to nestačila. Dále jsem byl poučen o tom, že výroba upadá, neboť konkurují velké podniky. Posléze jsem byl dotázán, odkud jsem a dělali se tam také sýr.

Řekl jsem, že jsem z Plzně, kde se sýra mnoho nedělá.

– Z Plzně? řekl jeden z dělníků, aniž zvedl hlavu. Tam jsem byl. V pětačtyřicátém roce, dostal jsem tam kulku do nohy, asi šestého května.

Řekl jsem, že jsem rád, že byl v Plzni, a že mne mrzí, že dostal kulku do nohy. Úplně se mnou souhlasil.

Pak jsme se rozloučili. Řekl Sbohem a zůstal skloněný nad své koryto a oháněl se dřevěným kopístem.

Jaksi jsem měl znovu pocit, že mi na to angličtina nestačila, i když jsem nevěděl přesně nač.

Co děláme celý ten den

Pracujeme v centrální velkoměstské oblasti, ale bydlíme na předměstí. Jezdíme deset mil tam a zpátky, s rukama před sebou, buď s časopisem v podzemní dráze, nebo s volantem ve svém voze.

Děláme od osmi do čtyř nebo podobně, a to až se z nás kouří. Vést soukromé hovory v pracovní době není příliš obvyklé. Pracujeme-li venku rukama, máme na hlavě vždy aluminiovou helmici a v ruce nástroj, který neslouží k opírání, ale k práci. V sobotu zpravidla neděláme, ale když si to šéf moc přeje, děláme taky, příliš nemukajíce.

V obchodě se dělá taky někdy 24 hodin denně na dvě směny, ať odbory prasknou.

Večer na něco koukáme. Pracujeme-li duchem, máme ve sklepech dílnu na nábytek nebo na něco jiného. Nebo si malujeme a fotografujeme. Nekouříme nijak moc. Z vědeckých pracovníků nekouří téměř nikdo. Tvrdší alkoholy pijeme jen doma. Proto nás je zřídka možno zastihnouti v nachmeleném stavu na ulici. Hovorů mnoho nevedeme. S návštěvou něco popijeme, ale hovory nikam nevedou a je třeba dělat jen věci, které někam vedou, pokud možno nahoru.

Neboť jsme dlužni na dům, podle možnosti i na vůz: dluhy jsou normální formou existence a opatřujeme si je třeba i častějšími prodeji a koupěmi nového; dluhy snižují daně. A zvyšují životodárné napětí. Používáme-li zdejší formu meprobamatu, činíme tak s vědomím, že je to neamerické.

Jsme-li paní situovaného pána, máme svůj vůz a zajímáme se o umění a vyvinujeme lidumilnost. Kuchyně jest automatická, vaření se samo vypne a zapne, odstraňovač zbytků a myčky nádobí jsou rovněž k dispozici; naše kuchyně připomíná dispečerský stůl atomové centrály. Je-li pan manžel méně situován, jezdíme do práce, máme méně automatizace a více prádla. Ovšem aspoň společné pračky má každý nový činžák, spolu s automaty na zboží, které jsme opomenuli koupit přes den venku. Vaříme hodně zeleniny a ke každému jídlu podáváme velkou dřevěnou mísu zeleninového salátu, což návštěvníci z Evropy dost oceňují. Topíme naftou nebo jiným levným způsobem. Spotřebujeme nejvíce energie na hlavu ze všech občanů světa (v tunách uhlí 8,25, Angličané 4,98, Japonci 0,98, Indové 0,12).

Jsme-li dítě, jsme odváženi a přiváženi ze školy rodiči nebo školním autobusem. Ve škole jíme. Býváme opatrováni nájemnými paními černé pleti nebo studenty, kteří si tím přivydělávají. Máme svůj pokojík se svým nepořádkem, nikdo nám tam neleze, máme své ideály být astronautem, lékařem nebo obchodníkem s čokoládou a máme pravděpodobnost dožití 70 let, což má málokdo na světě, přičemž máme šestkrát větší pravděpodobnost, že umřeme na srdce, cévy nebo nádory než na jiné choroby.

K stáru, byli-li jsme úspěšní a nedošlo-li ke krachu na burze v náš neprospěch, cestujeme.

V La Jolla v Kalifornii pozoroval evropský návštěvník s ustrnutím houfy stařečků a stařenek již sotva se pohybujících, leč hbitě usedajících do aut a porušujících dopravní předpisy.

– Co dělá celý den, zeptal jsem se pikolíka v hotelu La Valencia, když se vybelhal naškrobený stařeček a sklesl po způsobu loutky, které se přetrhla nitka, do cadillacu.

– Čeká, až umře, odpověděl hbitě pikolík.

V dálce šuměl nekonečně Tichý oceán.

7

Ti, co chtěli něčím hodit

O původu baseballu

*Kdosi se procházel sem a tam
po tom světě, aniž by přišel
ke kalému rozhodnutí o čemkoli.
Slunce asi bylo povětšinou příliš horké.
Nebylo dost ptáků kolem
a pahorky vypadaly nejapně,
když vylezl na jeden z nich.
Ale baletky na nebesích se ho
klidně ptaly, kolik má hodin,
jako kdybyste někomu říkali
o vtip — „Čas,“ řekly by, „co
to je — čas?“ usmívajíce se koutky
svých bílých úst, jako když papír
se třepetá v blázinci. A on by zakopl o
generála Shermana nebo o Elisabeth B.
Browningovou, mumlaje. „To musíte
ty svý velký křídla strkat zrovna do uličky?“ Ale
dole by zas byly milióny lidí bez
pořádného jídla a muži s flintami, co tu jen tak
stojí a střílejí jeden po druhém.
Tak chtěl něčím hodit a shýbl se
a zdvihl baseballový míč.*

Kenneth Patchen

Časopis pro ochranu všech tvorů

Básníci sanfranciského hnutí, které skutečně tu a tam něčím pohnulo, ať už se literárně kriticky beatnici berou na jakkoli lehkou váhu, to jest třeba Ferlinghetti, Ginsberg, Corso, stojí na okraji oficiální literatury. Levě orientovaní básníci kolem revue *Masses and Mainstream* jsou pochopitelně na okraji. Robinson Jeffers ve své mužné izolaci byl na okraji. Kenneth Patchen je na okraji, Karl Shapiro rediguje jedinou ústřední revui *Poetry*, ale svými anarchistickými názory a angažovaností své poezie je taky vlastně na okraji. Eli Siegel se svou skupinkou v New Yorku je na okraji.

Děkan americké literatury Henry Miller, tento antipoetický básník, který ve svých beztvářých autobiografických románech podal jedinou úplnou interpretaci dnešního amerického života (jak píše Shapiro), je nejen na okraji, ale literárně napůl v exilu, protože jeho Obratníky shledávala místní cenzura donedávna nemravnými, čemuž se nedivím, i když s tím pochopitelně nesouhlasím.

Nabyl jsem dojmu, že k hlavní síle současné americké poezie píše úvody William Carlos Williams a že tato síla je na okraji. A že tato síla je v tom, že je na okraji.

A není to síla konstruktivní, ale dezintegrující, rozkládající skutečnost dál, než už rozložena je. Je to umění alergické na Ameriku a na svět. Je to umění odmítavé. Zveličující a alarmující afektem i rozumem.

I tlupy univerzitních metafyziků mají společný bod v distancování od života, jak jej žije běžný Američan. Muži silného hlasu, jako byl Whitman a jako je dnes třeba Henry Miller, kupí kletby na život, který je tak vzdálen svému ideálu amerického života. Beatnici protestují slovem i způsobem existence.

Časopis, který vydávají McClure, Ferlinghetti a Meltzer v San Francisku, má název *Časopis pro ochranu všech tvorů*. A podtitul *Vizionářská a revoluční revue*.

Kdy mají básníci dojem, že jest jim chrániti všechny tvory?

Rozhovor o stavu poezie

Kdybych nebyl v Praze, chtěl bych být v San Francisku.

Z Telegrafního vršku je vidět bílé město šplhající po pahorcích, bílé mrakodrapy i vily dekorované trvalou zelení, modré moře a holé zelené pohádkové pahorky za ním, červený most, ostrůvek Alcatraz, jemuž výstavná trestnice dodává zvláštní poezii, přístav s lodičkami, docela malá auta a docela malé chodce v dáli dole. A vítr bičuje lanem stožár, z něhož se dávala znamení lodím, a vůně exotických kvítek vanou kolem kulaté rozhledny.

A je vidět pagody v čínském městě. A palmy. A duby.

A reklamy na italské placky z italské čtvrti.

A odněkud zní džez.

A loď odplouvá. A slunce svítí z celého srdce.

Je to město jako album pohlednic.

Vršky jsou tak příkré, že chůze po nich zbavuje vší důstojnosti.

Na Washingtonově náměstí stojí v trávě dub, Washington a pod ním leží spící muž jako špalek v zimmíku.

Na Columbus Avenue chodí studenti a hoši v kožených bundách, jimž by bylo podle systematiky vytvořené pravděpodobně Martány říkati hipsteři, a hoši v kostkovaných košilích s lvími hřívami a dívky v upjatém černém, jež asi patří k beatníkům. Nevím, jestli o tom vědí.

Literární centrum této generace jest nakladatelství City Light Books tamtéž. Očekával jsem něco na způsob Domu knihy, kde by v kanceláři seděl Ferlinghetti; při ruce dva telefony a zvonek. Nebo aspoň jeden telefon a zvonek.

Podle čísla jsem však našel krámek v přízemí nízkého domku, krámek obsahující vně i vnitř takové množství tak zajímavých knih, že by tam bylo možno strávit prázdniny. Mezi knihami chodí mladí lidé, kteří vůčihledě dělají právě to. Nelze poznat, kdo tu kupuje a kdo prodává. Spíš se tu jen hovoří o knihách a věcech podobných.

Stejným způsobem probíhá také činnost nakladatelská, kancelář je tvořena přepážkou, za níž je něco rukopisů a něco dalších mladých lidí. Ferlinghetti pak stojí kdekoli mezi knihami a dívá se velmi moudře.

Usedli jsme u stolku pouliční kavárničky.

– Taky jsem k nim patřil, řekl, pozoruje dva obzvláště hřivnaté mladíky s poněkud náměsíčními pohledy. Nevím, zda narážel na beatnictví nebo na počet vlasů.

– Nevím přesně, jestli je ještě zbitá generace, řekl. Spíš jen nejsme spokojeni.

– Pokud se naše nespokojenost týká této země, řekl, myslím, že není na export. Přeložena a publikována jinde nabývá jiné formy.

Ptal jsem se na literární programy.

Zeptal se mne na naše literární programy.

Pak mi řekl, jaký je u nich radioaktivní spad. Věděl přesná čísla. Pak se ptal na účinek záření na buňky.

– Co děláte proti atomovému zbrojení, zeptal se nakonec.

Takže jsme vlastně o stavu poezie nemluvili.

Nicméně jsem neměl dojem, že bychom byli o stavu poezie nemluvili.

Poznámka k definici pojmu svoboda

Abraham Lincoln napsal: Svět nikdy neměl dobrou definici slova svoboda a americký lid, zrovna teď, velice něco takového potřebuje.

Jistý Barnes vydělal něco miliónů na léku na angínu. Jsa ducha probudilého, nakoupil několik tisíc obrazů, od mexické lidové tvorby po Kleea, od Rousseaua po Miróa, od van Gogha po Jeana Huga, postavil ve svém parku svou galerii a sepsal několik knih o výtvarném umění. Razil v nich jakési originální soudy, moc oblíbený nebyl, ale galerii to nevadilo a svou cenu s léty zdesateronásobila.

Nicméně pan Barnes zemřel a dědicové byli postaveni před vážnou kulturně politickou otázkou, zda platit daň ze soukromé galerie nebo učinit dědictví veřejně přístupným. Zvolili to druhé, a aby byly daně ještě menší, učinili dědictví volně přístupným. Ježto zákon nepraví nic o způsobu, jak má být taková galerie volně veřejně přístupná, učinili to způsobem co nejšetrnějším: je otevřena jen v pátek a v sobotu dvěma stům lidem. První stovka je na záznamy, které jsou momentálně vedeny už půl roku dopředu, druhé stovce jest státi ve frontě.

I odebral jsem se do oné vilové části Filadelfie, absolvoval nevelkou frontu a byl jsem jako stý devadesátý osmý toho pátku vpuštěn.

A těšil jsem se nesmírně z Rousseauových džunglí s vyjevenými pazvírky a ze ztuhlých bílých dívek zastrkaných za pahorky do krajiny, jakož i z neuvěřitelně sladké zelené chaloupky van Goghovy a z neuvěřitelně trpké staré prostitutky van Goghovy, jakož i z různých pumprlíků Kleeových a Miróových, zatímco jsem pocítil jistou únavu z přemíry laních očí Renoirových. Poté jsem vyšel před galerii a na výslunném místě parkové cesty jsem se opřel nohou o kamenný obrubník a činil si poznámky o těchto věcech.

A tu z blízko stojícího forda se vynořil soukromý policista v šedivé uniformě, jakých si zde dědici chovají houfy. Byl z rodu policistů, již mají opasek sveřepě posunut pod dominující pupek, těsný límec u košile a lupy, z čehož pramení systemizovaná špatná nálada.

Pravil: Tady se nesmí chodit po záhonech! Pokračujte!

Vydal jsem se tudíž po cestě k východu a zastavil se na asfaltu daleko od obrubníku.

V tu ránu vyskočil znovu, zadul mocně do píšťaly, zakroutil krkem v úzkém límci, naběhl rudě a pravil: Tady se nesmí stát! Pokračujte!

Kráčel jsem tedy mírným poklusem k východu, pokoušeje se napsati písmeno h na konci van Gogha.

Ozval se poplašný pískot, od rohu galerie se vynořovali další policisté s lupy a můj muž zařval: Tady se nesmí ani stát ani chodit ani psát! Pokračujte!

Zadržel jsem bezděky pro jistotu dech a vypadl z kovové parkové brány nejrychlejším slušným způsobem.

Můj muž stál uprostřed cesty rozkročen, naběhlý, s palci za opaskem. Pozoroval jsem jej zpoza plotu s jistým zadostiučiněním.

Kdykoli se setkám s policistou rozkročeným uprostřed cesty, se sveřepým opaskem a s lupy, je mi mnoho věcí v životě jasnějších.

K dobré a kulturní definici slova svoboda, nicméně, jsme tím nedospěli.

Věci na svá místa

V jeskyni nechť jsou jeskynní malby.

Na rozcestí nechť je ukazatel čitelný i v noci.

V parku nechť je galerie obrazů, zastihující slunečnou radost vzduchu a odpolední myšlenky stromů. Jakož i krásu žen za prvního soumraku. A jinou všelikou radost smyslů.

Ale uprostřed železobetonu a drátů, pohyblivých schodišť a hukotu aut, rachotu beden a hlasů nosičů, vedle baru a nad atomovým krytem, kus od laboratoří Rockefellerova centra, ve světě lidských artefaktů, jež vnímáme více po funkci a účelu než po smyslovém povrchu, zde nechť stojí newyorské Muzeum moderního umění, kde soudí Picasso Guernicou a Siqueiros Etnografií, kde je souzen fantastický černokněžník Dalí se svou Madonou sixtinskou v uchu archanděla, kde ukazuje vzhůru Brancusi gestem elegantním, jako je let rakety, a kde se rýpe v bahnitěm dnu řeky a kůže a jater Dubuffet. Kde je Lippoldův Úplněk instalován jako vlasové bílé elektronické zjevení v černé kóji a kde se promítají barevné básně Wilfredovy. Kde visí v prostoru ztepilě neurčité útvary Calderovy

jako příslib beztížného stavu. A necht' zde stojí i Guggenheimovo muzeum, kde kruhovým ochozem stoupáte celou výstavní prostorem, aniž odtrhnete oči od obrazů, jejichž účinek je zmnožen pocitem uhrančivého spirálového prostoru budovy.

A mezi mrakodrapy ani geometrické abstrakce v Muzeu amerického umění nejsou ničím protismyslným.

Někdy se dokonce člověku zdají tou nejlepší eventualitou.

Svobodné přístroje

Zájmy podnikatelů modifikují umělecké směry. Uspišují módy a uspišují úpadky. Stojí psáno, že zájem podnikatelů o abstraktní expresionismus upadá.

Podnikající umělci proto hledají dál.

Jistý Švýcar Jean Tinguely učinil před dvěma roky v tomto směru štěstí v zahradě Muzea moderního umění v New Yorku. Postavil zde jeden ze svých přístrojů, které provádějí absurdní, většinou nepředvídatelné úkony. Tento přístroj měl spáchat sebevraždu. Jmenoval se Pozdrav New Yorku. Jako řádný svobodný přístroj sebevraždu nespáchal, nýbrž různě prskal, doutnal a posléze vybuchl a přijeli na něj hasiči.

Tinguely bude vystavovat letos zas. New Yorker mu věnoval studii přes celé jedno číslo.

Bída je, že takzvané moderní umění spolutvoří tito podnikající umělci, víc podnikající než umělci, a že pak podle Pozdravů New Yorku se soudí všechno možné.

Umění pro každého

Potkáte-li na obratníku Kozoroha šestinochého obratlovce z čeledi hexametrových, s třemi rohy, temenním okem a caesurou uprostřed, není to nic tak divného; co my víme, co všechno žije na obratníku Kozoroha a co nám v přírodopise neřekli. (Vypráví se dokonce o přírodopytci, který v odvetu za malý plat zatajil žákům hlodavce.)

Ale potkáte-li na druhém konci světa zrovna, ale zrovna to, nač jste mysleli doma, tak to vás překvapí.

Což se mi přihodilo v San Francisku.

Často jsme si mysleli, že věci se mají dovádět do konce a že tedy také zkratka, která je podstatou současného uměleckého výrazu například v karikatuře a kresleném vtipu, by mohla jít ještě dál. Že už by se nemuseli malovat vůbec žádní panáčci, byť veselí, ale nejjednodušší tvary, které by nejjednodušším způsobem vystihovaly to základní a vstupovaly do vztahů, jaké na úrovni panáčků neexistují, ale přesto nebo právě proto dokonaleji plní základní cíl.

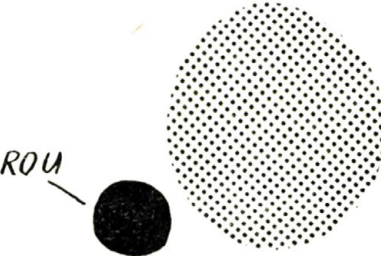

A v San Francisku jsem v samoobsluze zbožím papírovým našel knížku Jacka Wohla, který přišel na to, že se dají místo kreslení panáčků vystřihovat z papírů různých barev geometrické tvary a ty pak cvičí s příslušnou legendou samy.

Ne že by to byl zrovna vrchol umění, ale je to dobrý nápad, rozdíl mezi skutečně dobrým nápadem a uměním není tak velký a dobrý nápad odhaluje velmi populární formou to, co je na umění někomu nepochopitelné.

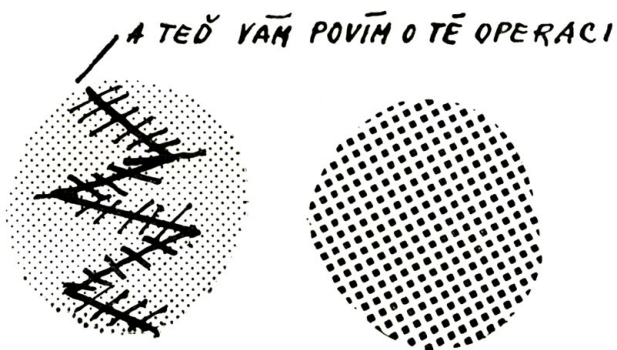
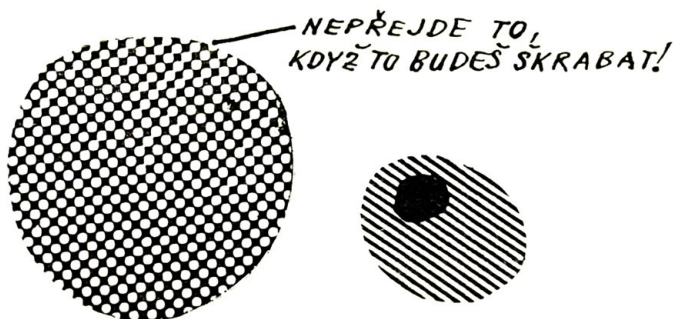
Tak se u Jacka Wohla setká nachový čtverec s červeným kotoučem. Kotouč se jmenuje třeba Zuzana a praví:

– S námi to nikdy nepůjde, Aloisi. My dva jsme ze dvou různých světů.

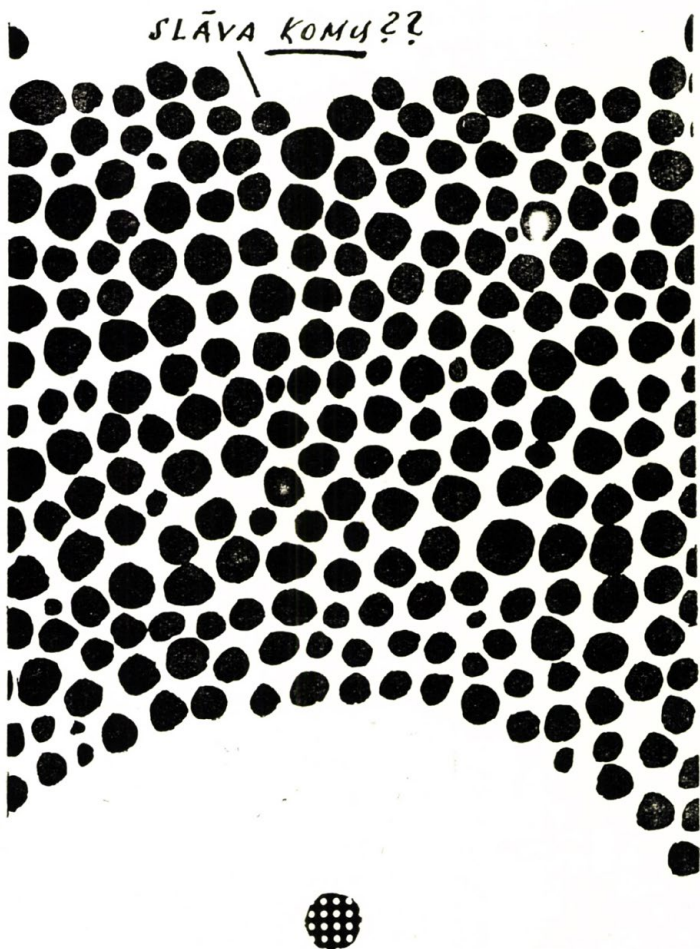
Nebo je tam takový příběh, nadepsaný Neschopnost absorbovat karbohydráty:

1. JEN TY A JÁ,
MILÁČKU
2. TO JE MÁ NEVĚSTA
3. TO JE MÁ ŽENA
4. SEZNAMTE SE SE STAROU
5. JEN TY A JÁ,
MILÁČKU

Ve skutečnosti je to všechno barevné. Některé kompozice využívají čistého grafického vtipu beze zbytku:

A tohle se jmenuje Politická nezralost:

Je to jednoduché, vtipné a účinné. Je to dost americké. Jako je vůbec Amerika velmocí kresleného vtipu.

Jinak to má jednu nevýhodu. Nedá se to pajcovat tak, jako se dá například Steinberg.

Zato si to může vymýšlet každý. A dost se na tom naučí.

Klavírní recitál

Venku wisconsinská univerzita a závěje sněhu, uvnitř, v prostoře jakoby chrámové, Liszt. U klavíru G. Johansen, profesor zdejší konservatoře. Obecenstvo v černém, ale něco hudebně vyhlížejících studentů také v bundách a v košilích.

Nic zvláštního. Když skončí skladba, tleská se. Nejdřív ti, kdo si jsou zcela jisti, že skončila, pak všichni.

Po přestávce se G. Johansen vůčihledně rozehřál. Liszta je najednou jaksi víc. A podstatnějišho.

A najednou před třetí skladbou od konce se G. Johansen otočí od klavíru a vsedě prohodí několik slov:

– Venku sněží a tuto etudu psal Liszt inspirován sněhovými vločkami. Příjemná shoda, že?

Všichni uznávají, že to je velmi příjemná shoda.

S ustrnutím si uvědomuji, že klavírista má taky hlas. To se mi ještě nestalo, aspoň na koncertě ne.

Před další skladbou G. Johansen přednese ze své otočné stoličky delší nepříliš souvislé pojednání o tom, že tuto skladbu provozoval on ve Spojených státech poprvé, ale někteří mu to odpírají, ale on ji nicméně provozoval skutečně poprvé a nyní podruhé. Potlesk, protože na konci udělal vtip. Následuje ta skladba podruhé.

Nerozhodl jsem se, zda to mluvení bylo nekulturní nebo ne. Ale vzal jsem si poučení, jak daleko musí člověk cestovat, aby se dozvěděl, že při klavírním recitálu se dá taky rozmlouvat s obecenstvem.

Divadlo v tělocvičně

– A večer půjdeme do divadla, řekl profesor Wolfe, neboť se právem domníval, že každý Evropan se domnívá, že výskyt jednoho sta tisíc občanů na jednom místě vyvolává zákonitě výskyt jednoho jakéhos takéhos divadla. Kterýžto kalkul tady neplatí. Výskyt celého Washingtonu sotva udržuje jedno kamenné divadlo se čtvercovým jevištěm uprostřed a s valnými existenčními starostmi.

A tady jsme byli v pouhém Madisonu.

Tak jsme jeli daleko za město, až byla u silnice škola, přízemní, docela jednoduchá.

Ve škole byla kupa tříd pro žáčky nejrůznějších rozměrů, všechny však zařízené spíš jako klubovny, s projektory, modely, stěnami a lavicemi v pestrých barvách.

A v tělocvičně bylo divadlo, madisonské obecenstvo sedělo ze tří stran na neuspořádaných židličkách a v rohu u švédských žebříků bylo jako jeviště.

Herci, jednak bývalí profesionálové, kteří se dali na výnosnější života běh, jednak ochotníci, zahráli nejdřív vtipnou jednoaktovku o tom, jak v hotelu hořelo, a to podstatně lépe, než by se dalo čekat.

Pak přišel pán ke klavíru a hrála se Bernsteinova opera Nesnáze na Tahiti, což jest brilantní hudební líčení jednoho typického dne jedněch typických manželů. Zde. Nebo kdekoli jinde, kde panuje stejný stav duší, těl a snů.

Zpíval místní pastor, moc dobře, a nějaká paní ze společnosti, taky dobře, ale už ne tak moc.

V podstatě to bylo nejlepší divadlo, jaké jsem kdy v tělocvičně viděl.

Jednostranný rozhovor o Radio City Music Hall

– Ale nejlepší je Radio City Music Hall, řekl mi jeden hodný a prostý muž. Tam musíte jít. My tam chodíme s maminkou a je jí už osmdesát let. Je tam 6200 míst a na Velikonoce je tam slavnostní představení s osm metrů vysokými zajičky.

– A tancuje tam najednou 36 baletek a speciálních raketek, jedna jako druhá. A těch barev kolem, jako duha. A největší orchestr ve městě.

– Představte si, jedna jako druhá a všechny krásné. A všechny dělají všechno úplně přesně a najednou. To je přece umění, tolik děvčat a tolik barev a tolik dekorací a tolik muziky, ne?

Ne se dá někdy říkat velmi potichu.

Co se neodpouští

Na Broadwayi je asi 25 divadel, z toho v deseti se hrají musicaly, mimo Broadway je dalších 25 divadel, kde se hraje to, co se na Broadwayi obnosilo nebo to, co by luxusní divadla broadwayská nenaplnilo proto, že to není příliš dobré, nebo proto, že to je příliš dobré.

Pro Broadway to musí být tak akorát.

To akorát je především věc profesionality. Nějak dokonalé to musí být vždycky.

Jedna věc se tu v kultuře i jinde neodpouští: neschopnost a nedomrlost z ní pramenící.

A to není zlé. To není vůbec zlé.

Neabsurdní absurdiva

HAMM: Co dělá ten muž v popelnici?

CLOV: Pláče.

HAMM: Pláče? Pak tedy je.

Beckett: Endgame

Festival absurdního divadla, řádně propagován tiskem i televizí, se konal v divadle Cherry Lane. Dával se Beckett, Ionesco, Genet, Arrabal i mladí Američané.

Dostavil jsem se posledního dne, abych se také podíval do „zrcadla, v němž není nic“ a naslouchal „rozhovoru pod vodou“. Na programu byli ti mladí, Richardson (Šibeniční humor) a Albee (Pískoviště).

Poněkud absurdní pro nezalého byl sám festivalový stánek. Jako mnohá z divadel v newyorské bohémské čtvrti Greenwich Village je to spíše větší kumbálek než menší divadlo, spíše na spadnutí než na festival. Do vratkých sedadel se vejde 150 lidí. Bylo jich tam asi 40. Mladých, zasmušilých.

Poté se hrálo a já jsem čekal, kdy už to začne být absurdní, ale vůbec to nezačalo. Nebylo nesmyslna, nebylo kruhového děje, nebylo utkvělého stavu myslí ani suspenze hodnot.

V Richardsonovi šlo o rafinovaně napsaný zrcadlový příběh od-souzenice a kata, z nichž první našel ve vězení a popravě řád, jehož se mu na svobodě nedostávalo, druhý pak se snažil uniknout řádu své služby.

Pískoviště pak je příběh, který napadne každého, kdo vidí život starých bohatých lidí v kalifornských nebo floridských lázních. Babička je prostě milujícími potomky vynesena na písek, aby se zde ve hrách a dovádění dočkala anděla smrti. Anděl smrti je osmahlý mladý muž v plavkách, který za doprovodu flétny po celou hru cvičí předpažit – upažit pokrčenýma rukama. Což je snad trochu divné, ale velmi účinné a ve stylu hry funkční.

Snad jsou to tragické frašky, ale naprosto to nerespektuje Ionescovo „Dávám přednost tomu, psát o ničem“.

Celý festival byl finančním fiaskem. Pan Barr, který to uspořádal, to vyjádřil jednoduše: Umělecké směry obyčejně přicházejí ve shlucích. Tenhle shluk se už rozpadl.

Je po módě a snoby, kteří by byli saturovali potřeby pana Barra, netáhne už ani Beckett a tím méně Albee, který nastavuje zrcadlo, v němž je to, nač snob zvědavý není.

To právě absurdní obecenstvo jsem zastihl v divadle Phoenix, kde se hrála surrealistická hra s titulem Tatínku, ubohý tatínku, maminka tě oběsila na záchodě a mně je tak smutno.

Ovšem dámy ve stříbrných liškách a růžolíci businessmani, zírající na sexuálně uchýlenou maminku s praštěným synkem a cestovnicemi zavazadly, zahrnujícími masožravé rostliny (které příležitostně skučí), mluvící rybu v akváriu, mrtvého tatínka v truhle a sbírku mincí v pytlí, to vše oděno rouchem secesním, – to nakonec není vůbec nic absurdního. To je docela přirozené. Snobi, předstírající porozumění, patří všude tam, kde se předstírá hloubka. Což zajisté není jen v divadle Phoenix v New Yorku.

Brecht on Brecht

Jediné divadlo v Greenwich Village bylo vyprodané několik dní dopředu: Theatre de Lys. Hrál se tam pásmo z Brechtových básní, aforismů, songů, a tři ukázky z dramát.

Všechno jen tak, bez dekorace, bez světél, vzadu pán v montérkách u magnetofonu, vpředu řádka herců s texty v rukách, v civilu.

Hraje tam také George Voskovec. Podle zákona schválnosti byl ten týden nemocen.

V celém představení nejde o nic jiného než o trpkou Brechtovu a evropskou moudrost, o ironii a vtip a sarkasmus.

A obecnstvo všeho druhu se zrovna tetelí, tleská se skoro za každou větou.

Vedle mne seděly dvě zjevné herečky, které se střídavě smály a střídavě poplákávaly.

Tak jsem si říkal, co všechno je Brecht a co všechno je takový ten evropský intelekt. Tady to platí rozhodně moc.

Čert nikdy nespí

Export idejí měl vždycky své obtíže. Pokud se týče tohoto kontinentu, tak už v roce 1528 byl jat kapitán, který mimo olej, mouku, látky a koření dovážel na druhou stranu Atlantiku čtyři životy Kristovy od Rudolfa Saského, čtyři Enchiridiony Erasma Rotterdamského, dvě Zrcadla rytíře a dvoje Čtení svatého Řehoře, Nový zákon, Apuleiova Zlatého osla, Ezopovy bajky a Boccacciovy novely. Kapitán na to neměl licenci. Tenkrát se všechno dováželo spíš z Evropy do Ameriky.

V těchto letech se rozhodli Američané oplácet chlebem životadárných idejí i v umění filmovém. Barevný velkofilm *Čert nikdy nespí* je jedním z výsledků smělého hollywoodského úsilí.

Pojednává o americké katolické misi v Číně, která je komunistickou armádou různě šikanována, při čemž Spencer Tracy zahyne hrdinskou smrtí, když byl předtím s Williamem Holdenem mučen, vězněn a pronásledován po zemi i ve vzduchu. Hlavním zloduchem je komunistický plukovník, jenž je tak zlý, že kromě znásilnění Spencera Tracyho spáše během děje vše. Tím vrcholnější je výkon tvůrců, kteří tohoto dábla posléze vydají k důkladnému zpérování od sovětského politického poradce, který označí Číňanovy metody za změkčilé. Čínský plukovník pod dojmem tvrdého poradce se posléze obrátí, prchne spolu se svými oběťmi do Kantonu a vezme si za ženu vlastnoručně znásilněnou Číňanku, jež jinak ustavičně

miluje Williama Holdena. Jen obrácení čínského plukovníka umožní Holdenovi v happy-endu zachovat celibát.

Je to úderný film. V kinu v San Luis Obispo nás na něm bylo tři lidi, jeden odešel po zastřelení rodičů rukou komunistického syna pod obrazem Marxe a Engelse.

Kritika film přijala dost nevlídně; jako prý nedůstojný McCareye, který to režíroval.

Ve vývozu idejí čert nikdy nespí.

Zdá se, že není třeba proti některým idejím mnoho podnikat.

Největší překážkou ve vývozu některých idejí jsou tyto ideje samy.

West Side Story

Tak jsem se taky šel podívat, jak vypadá to, co dostane podle návrhu 10–12 Oskarů.

Bylo to v sobotu večer a Market Street v San Francisku byla sama jako barevný velkofilm.

Pokud se týká nafilmované West Side Story, mohu říci, že mohla dostat taky 28 nebo 114 Oskarů. Kdokoli tam něco dělal, od choreografa a režiséra, kteří vytvořili z úvodu k filmu, kdy kamera sjíždí z nebe do šedivého pekla West Side a sleduje partu kluků, naplněných něčím nepopsatelným, hrozným a silným, dokonalou pohybovou, obrazovou a hudební báseň, od Natalie Woodové po posledního psa v tomto filmu, je všechno dokonalé. Tak dokonalé, že to místy už začíná být kýč, docela maličko a docela zvláštní forma kýče.

Když jsem vylezl opět na Market Street, zdálo se mi každou chvíli, že potkávám Ritu Moreno a ve vedlejších uličkách jsem rozpoznával krev toho zabitého portorikánského chlapce.

Takové dílo může být hodnoceno různě jako umělecké poselství a jako myšlenkové sdělení. Ale nemůže být sporu o hlubokém a všeobecném účinku onoho doslova stoprocentního řemesla, řemesla v nejlepším smyslu toho slova. Je to divné, ale i tato dokonalost může působit jako velmi hluboké lidské poučení nebo jako smršť.

Šel jsem pomalu nahoru na Twin Peaks a i hvězdy nad palmami a mrakodrapy se mi zdály mnohem hvězdovatejší než kdykoli jindy.

8

No a co?

Negativní typy

Ve Phoenixu, Arizona, nastupuje do autobusu v naprostém pořádku houfek divných lidí. Mulat se svůdným knírkem a v umaštěných plátných kalhotách. Tlustý muž v plášti, teniskách a objemnou aktovkou pod paží. Dva výrostci klátivé chůze, silně žvýkající, v nízkých holinkách, v košilích exotických barev, s rukama v kapsách. Černochose síťkou na tiziánových kudrnatých vlasech a světlý černochose v bílém velbloudím kabátě s tyrolským kloboukem, oba s bez tvarými balíky. Muž v černých šatech a béžovém kovbojském širáku, který nesundával ani ve spaní.

Všechno podle našich režijních koncepcí naprosto negativní typy.

Jeli jsme den a noc. Černoši vybalili své balíky a byly v nich podušky neurčitých barev, jakož i spousty pomerančů, chlebů a limonád, jež se rychle počaly rozlévat po podlaze. Papíry odplouvaly po rudých vlnách. Černochose s tiziánovými vlasy si sundal síťku a chvílemi si zpíval. Všichni ostatní si dali nohy na opěradla před sebou. Rozložili kolem své věci. Zapalovače, noviny, pera, peněženky. Na občerstvovacích stanicích někteří vystupovali a kupovali bohaté zásoby cestovních potřeb. Ze sedadel se nic neztratilo.

Tlustý muž si na jedné zastávce půjčil bez mého vědomí knihu a za dvě hodiny mi ji donesl. Beze slova.

Na ranní zastávce si všichni až na tiziánového černochose vyměnili košile a oholili se.

Nechovali se vůbec negativně.

Jen za celou cestu neprohodili ani slovo.
Nebylo nic, co by se jim nedostávalo.
Nebylo nic, co by je přesahovalo.

Život jako obraz života

Je znám příběh rodičů, kteří pravili k návštěvníku obdivujícímu krásu jejich dítky:

– To nic není, to byste ho měl vidět na fotografii!

Civilizace vsutku přináší sklon k tomu, dávat přednost skutečnosti zprostředkované, zobrazené, před ní samou.

Reklamy, které vás provázejí na každém kroku, mohou posléze vytvářet svůj fingovaný, více či méně, ale fingovaný svět luxusu a uspokojení.

Posuzování hodnoty člověka mírou uznání v lepší společnosti, normativnost měšťanského vkusu, to vše může mít funkci výhybky, která vás z dráhy skutečné existence vychyluje na dráhu zdání, na dráhu jak-to-vypadá-nad-lidi. Mírou člověka se stává jeho úspěch v očích několika pošetilých paní a pánů. A protože ti váží lidi zejména na kilogramy majetku, stává se mnoho z věcí, které tak štědře nabízí civilizace, nikoli službou majiteli, ale službou společenské pověře.

Mnoho rodin má stereofonní gramofon, protože je to stereofonní gramofon, a nikoli proto, že milují hudbu; koncert je pro ně něco jako pobyt v Antarktidě.

Mnoho rodin kupuje nový vůz po dvou letech, ne proto, že by se jim starý už nehodil nebo nelíbil, ale protože ti vedle to dělají taky.

A mnoho rodin chová Silvikrin, protože, jak praví geniální reklama, obsahuje 100% čistý Silvikrin, aniž vědí, k čemu to přesně je.

Události předváděné filmem a televizí přinášejí potřebnou romantiku světa bez štrapáci. Oknem pohodlného vozu a z dálnic mů-

žete vidět ten zbytek, co ve filmu není, a nic vás při tom nekousne a nemusíte sáhnout ani na jednu špinavou kliku.

A svůj vlastní život si můžete nafilmovat a pak si ho promítat.

A můžete být nadměru spokojeni: je v Eastmancoloru, ozvučený a otitulkovaný.

Student, který mluvil se senátorem

Vrátil se o půlnoci, promrzlý a spokojený.

Chodil 6 hodin před Bílým domem s nápisem Žádáme dynamicickou akci vlády k jednání o odzbrojení.

– A taky jsem mluvil se senátorem, řekl, chroupaje led ze sklenice s vodou.

– A zítra bude naše delegace přijata prezidentem, řekl dívaje se na mne s hrdým despektem.

Snažil jsem se vyjádřit v angličtině jeden z velkých skladebných výkonů našeho jazyka:

No a co?

Nemocná adjektiva

Je známo, že jazyk může onemocnět. Některá slova jsou zanícena a zduřelá. Někoho bolí. Někoho ne. To je právě ta nemoc.

Je zajímavé, že nejnáchylnější jsou přídavná jména. Podstatné jméno a sloveso, to je holá podstata, to je základní životní funkce jazyka, pokud má ještě vůbec něco říkat. Citoslovce na druhé straně jsou něco tak labilního, že se jich ani nákaza nechytne. A ostatně se ani nevyskytují v infekčním prostředí, jakým je úřad; nebo štáb nebo cokoli, co víc mluví, než koná.

Tady to tak chytla přídavná jména.

Zduřela, zrudla.

Jsou to přídavná jména aktivní (aggressive), oddaný (dedicated) a tvořivý (creative).

Chce-li se označit žádoucí činnost či žádoucí vlastnost, žádoucí ve zdeamerickém smyslu, pak se to děje těmito adjektivy. Je-li kdo dobrý, je *aktivní*, je-li kdo lepší, je *oddaný*, je-li kdo ještě lepší, je *tvořivý*. Má to tedy stupně. Ještě vyšším stupněm je ovšem *aktivní* A *oddaný*, nebo dokonce *oddaný* A *tvořivý*. To už je úplný ideál.

A tak tedy například mužové FBI, tak jak je známe z filmu a z magazínu Time, jsou zásadně, kde jen možno, *aktivní* a *oddaní*. Šéf je samozřejmě *tvořivý* ještě navrch.

Někoho to bolí, někoho ne. To je právě ta nemoc, která se netýká jen jazyka.

Ta tlustá paní v růžových šatech

V Charlestonu, Jižní Karolína, byl odstraněn nápis Čekárna pro barevné, ale v předmětné místnůstce barevní čekají dál.

V každém autobusu je vyhláška, že nikdo nemá právo přikazovat umístění v autobusu podle barvy pleti; nicméně barevní jezdí vzadu dál. Usedl jsem mezi ně.

Vpředu sedící tlustá bílá paní v růžových šatech se nesmírně rozhořčila a žádala nápravu. Barevní si mne prohlíželi s nesouhlasem. Tlustá paní ječela a rozhazovala rukama. Kdyby byla prošla uličkou, byla by mne snad vyvlekla. Ale nemohla projít.

Ano, vždycky je to ta tlustá paní v růžových šatech, která střeží tradici, píše do novin, podporuje různé Birchovy společnosti, jež i Nixon chtěl izolovat od republikánské strany v Kalifornii, která zná svět a člověka, která je prodchnuta moudrostí a mravností rasy. Nikoli lidské rasy. Slepíčí rasy.

Vždycky je to ta tlustá paní v růžových šatech, proti níž bude bojovat lidem a jíž budou tleskat slepice.

Hysterické kvokání této paní se rozléhá bohužel po kontinentech. I když už jsou autobusy s úzkými uličkami.

Milý pánbůh

Milý pánbůh jest zde všudypřítomný. Nejenže boží kostelíčky se vyhrívají u všech autostrád, nejenže gotické katedrály byly vklíněny mezi mrakodrapy Manhattanu a tkví zde jako břevno v oku moderní architektury, nejenže jsou církevní školy, v nichž tři z pěti hodin denně se vyučuje vědám náboženským, nejenže jsou jezuitské univerzity, nejenže na konferenci o transplantaci tkání přednáší jezuita otec Squadroni o čolcích s tenkýma a tlustýma nohama, nejen že neurochirurg v televizi začíná a končí jménem božím, nejenže přední genetik světového jména nelení v přednášce učinit okliku do doby, kdy nebylo nic než atomy vodíku, kdy však nicméně duch se vznášel nad propastí a tyto atomy tvořil kus od kusu, nejenže v neděli jsou obrazovky a amplióny plny andělských kůrů a duchovních promluv, nejenže nejít do kostela je horší než jít na sovětský film.

Milý pánbůh jest zde na známkách, na mincích, na praporech, u volantu a v každém hotelovém pokoji. Osobně nebo zastoupen resortním svatým. Milý pánbůh jest inzerován podle silnic mezi ostatními reklamami – „Navštivte náš luteránský kostel“, „Navštivte baptistický chrám v Tucsonu, první odbočka vpravo“, „Navštivte nejstarší kalifornský klášter“ (2,4 míle, u reklamy vykreslen nejstarší kalifornský mnich s indiánským hochem, mnich podoby marinovaného úhoře, hoch oděný vkusnou sukénkou a s výrazem tak naprosté pitomosti, že pionýr nabádající ukázněné řidiče u Dvora Králové je proti němu stvořením takřka normálním). A v Minnesotě je u dálnice obrovský nápis „Musíš se podruhé narodit, abys mohl

vstoupit do nebe“, (následuje podrobnější návod) a na cestě ze San Diega do hor, když už jsou jen skály a rozbité domky a neduživé křoviny, zbývá už jen reklama na benzín Texaco a na skále vápnem upozornění „Kristus přijde!“ A v Pecosu (Texas) je na místě, kam chodívají jen muži, a ve výši, kde muži obvykle očima spočinou, řada nálepek „Věř v boha a budeš spasen“.

A každé slušné městečko nemá jen zoologickou zahrádku, ale i něžnou biblickou zahrádku s biblickými kytičkami. A každá nemocnice má kapli a obrovská nemocnice v Bethesdě má kapli s otočným oltářem, takže různé bohoslužby mohou následovat hned po sobě, jen se to otočí zmáčknutím knoflíku.

A jest pánbůh různý, jest velmi elegantní, v moderních stáncích přebývající bůh unitářský, jenž přeje vědám a dětským školám a bratrským shromážděním rodičů, jest plnovousu si žádající pánbůh baptistický, jest pánbůh černošský, který miluje vybírání do pokladniček a tleskání do dlaní, jsou pánibozi různých laických sekt nepřející příliš světskému podnikání, ale jest pánbůh katolický, který přeje každé americké činnosti, pánbůh nikoli milý a žoviální, nikoli v zázracích si libující veselý pánbůh italský, ale přísný a neúprosný pánbůh irský, zatracující všechny ostatní, jakož i potraty, antikoncepci, beatniky a atomové odzbrojení.

A má různý pánbůh různé tiskoviny, jež jsou zdarma vyloženy v čekárnách, vezměte si a čtěte; teprve v Kalifornii jsem zjistil, jak dobrá je to rada. Jsouť to většinou vypsání příběhů velmi podobných příběhu vozatajce Josefa Bonga v Dobrém vojáku Švejkovi.

Svrchovanou radost mi poskytl příběh „Bankéřův omyl“ z pera O. J. Smitha, M. R. S. L. Zde sveřepý bankéř se rtem hněvem zkřiveným odporuje slovu víry, sdělovanému mu jistým obchodníkem. Bankéř je nicméně na druhé stránce zdolán tímto argumentem:

„... A v této situaci, drahý pane, právě jste. Vy jste vlastně ubohý, bezbranný nuzák, ztracený a ledva oděný, a Bůh jest velkým bankéřem. Vy přicházíte k němu žádat o milost a odpuštění. Zdaž

mi můžete říci, kdo má právo klásti podmínky, za nichž vy můžete obdržeti od Něho spasení...?“

„Ach! Nikdy jsem si nepovšimnul, že jest má situace takovou,“ odušil bankéř tónem nadmíru překvapeným. „Tak, ovšem, mně nelze diktovati podmínky. Bůh má toto právo. On sám.“

„A přec vy jste dělal své vlastní plány, zapomínaje, že nuzáci nediktují; oni jen přijímají. A po celou tu dobu Bůh, velký ten Bankéř, nabízel vám spasení dle vlastních plánů. Opustíte nyní své a přijmete Jeho? Jste hotov přijmouti Boha za Jeho vlastních podmínek?“

„S Boží pomocí, jsem,“ odvětil pokořený bankéř, zatímco nové světlo se rozprostřelo po jeho duši.

Což není jen světlo pro světlo. Bankéřovo prosvětlení nám zároveň ukazuje prostotu a zaměření duší, k nimž se tato literatura obrací. Pro mnoho bankéřských i nebankéřských duší to není legrace. A to je dost zajímavé.

Taktéž zajímavé a dokonce pochopitelné je, že sekty, jako je ta s tím bankéřem, byly v Bostonu nařčeny z komunismu, neboť mluví o míru jako komunisti. Autor výpadu byl skvěle placen místními firmami. Jakékoli nařčení z komunismu se ohromně rentuje. Dokonce momentálně víc než některý pánbůh.

Pánbůh je někdy spíš jen něco jako bílá košile s kravatou na duši. Slušní lidé v zaručeném postavení musí mít bílé košile. Ale nic víc.

Nad El Pasem v Texasu se zvedají strmé kamenné hory, na nejvyšší je betonový kříž. A tam, kde končí město a začíná skalní stěna, v drtivém poledním slunci, stojí plochá škola a žáčky v černých zástěrkách a bílých blůžkách nekonečnou řadou táhnou ze dveří na dvůr, na silnici, zatáčejí zpět, po schodech stoupají na plochou střechu a sestupují na dvůr a táhnou dál kolem dokola, jeptišky udržují pravidelnost proudu, na který se line z ampliónů otrávený

hlas jakési štábní jeptišky, odříkávající nekonečnou sérii otčenášů. Děvčata jsou hezká, mají nabroušené oči, pečou se v černých kytlicích, ale mají bílé blůzky na duši.

Pokud se nevdaly za bankéře, chodí tam podnes.

Gaston

Na mladého muže byl dost starý, bylo mu třicet šest, ona se zrovna probudila, bylo horké odpoledne v srpnu, bylo jí šest a on by mohl být úplně cizí člověk, kdyby nebyl náhodou býval jejím otcem. Byli spolu možná sto let, ačkoli si nejasně vzpomínala, že to bylo od předvčerejška, protože ji maminka otci půjčila jen na tři dny.

Předtím byli venku, ona si prohlížela u malého krámku broskve a tak on jich koupil kilo. Ted' byly broskve jako zelené červenající se tenisáky na talíři a oni, oba bosí, seděli u talíře.

Nejlepší broskev dal jí a sám si vzal takovou nakaženou. Ujedl polovinu a ukázala se zbrázděná pecka a v ní dírka. Seděl a koukal do dírky. Ona se koukala taky.

V dírci se objevila dvě tykadla. Pohybovala se. Byla přidělaná v hnědé knoflíkovité hlavičce, za níž následovala spousta dlouhých nejistých nožiček a končilo to úplně rozpačitým zadečkem. Obyvatel pecky nejistě vylezl a seděl na okraji dírky. Ti dva bosí koukali.

Obyvatel pecky začal rejdit po ujedené straně své broskve. Pak vylezl na bílý talíř a zastavil se.

„Kdo je to,“ řekla dívka.

„Gaston.“

„Kde žije?“

„No tedy, žil tady v té pecce, ale teď, když broskve očesali a prodali a když já jsem teď ujedl tu půlku, tak to vypadá, jako že má po domečku a po domově.“

„Zamáčkneš ho?“

„Ne, ovšemže ne, proč bych měl?“

„Je to brouk. Je ošklivý.“

„Vůbec ne. Je to Gaston, velký švihák.“

„Každý strašně nadává, když vyleze brouk z jablka, ale ty nenadáváš a vůbec nic neděláš.“

„Samozřejmě ne. Jakkak by se to líbilo nám, kdyby někdo nadával, pokaždé když vylezeme ze svého domu?“

„Proč by nadával?“

„No právě. Tak proč my bychom nadávali Gastonovi?“

„Není takový jako my.“

„Ano, to zrovna není, ale je takový jako spousta jiných obyvatel broskvových pecek. Teď chudák přišel o domov a tady sedí se vší čistotou a krásou a neví kudy kam.“

„Krásou?“

„Gaston je, myslím, jeden z nejkrásnějších svého druhu, co jsem je kdy potkal.“

„Co říká?“

„No, je trochu zmatený. Víš, tam ve svém domku měl všechno v takovém pořádku, postel tady, předsíňku tamhle, a tak dále.“

„Ukaž.“

Muž sebral broskve a nechal Gastona úplně opuštěného na bílém talíři. Oloupal ji a snědl zbytek.

„Nikdo, co vím, by to neudělal,“ řekla dívka. „Každý by to zahodil.“

„Nemám ponětí, proč. Je to úplně dobrá broskev.“

Pak prostudovali Gastonův domov, kde měl všechno, co potřeboval. Teď nemá nic. Co udělá? Co uděláme my?

*„Hlavně ho nezamáčkne, to je jediná věc, kterou neuděláme,“
řekla dívka. „Dáme ho zpátky?“*

„Jo, s tím domkem je konec.“

„Může žít v našem domě?“

„Ne moc šťastně.“

„Může žít v našem domě vůbec?“

„Dobrá, může to zkusit. Nechceš si sníst broskev?“

„Jen jestli je někdo uvnitř.“

Ovšem nebylo broskví, kde by byl někdo uvnitř. Broskve s někým uvnitř jsou vlastně špatné broskve a takové se ani neprodávají, leda omylem. A tak máme už jen šest dokonalých broskví.

Ale ona nechtěla dokonalou broskev.

Chtěla broskev s lidmi uvnitř.

Tak si vzal ponožky a boty a šel koupit nové broskve.

Dívala se, jak Gaston putuje po talíři a všechno se mu zdá nalevačku.

Pak zazvonil telefon. Byla to její maminka a říkala, že posílá šoféra, aby ji odvezl. Dnes bude oslava narozenin u jiné šestileté holčičky a zítra se musí vrátit do New Yorku.

„Zavolej mi svého otce,“ řekla maminka.

„Šel pro broskev.“

„Pro jednu broskev?“

„Pro broskev s lidmi.“

„Nebyla jsi se svým otcem ani dva dny a už mluvíš jako on.“

„Ale ony jsou broskve s lidmi uvnitř. Já to vím. Viděla jsem, jak jeden vylezl.“

„Brouk?“

„Žádný brouk, Gaston.“

„Kdo?“

„Gaston, velký švihák nebo co.“

„Jiný dostane červivou broskev a zahodí ji, ale on ne. On z toho udělá kupu nesmyslů.“

„To není nesmysl.“

„Dobře, dobře, tak se, prosím tě, nezlob kvůli tomu pitomému broskvovému brouku.“

„Gaston je zrovna tady, zrovna před svým rozbitým domečkem, a já se nezlobím.“

„Bude to velká legrace dnes na těch narozeninách.“

„OK.“

„Bude to legrace, až poletíme do New Yorku.“

„OK.“

„Jseš ráda, žes viděla svého otce?“

„Samozřejmě že jo.“

„Je legrační?“

„Je.“

„Je bláznivý?“

*„Je. Totiž není. On jenom nenadává, když vidí brouka lézt z dírky v broskvi nebo v něčem. On se na to jen pozorně dívá. Ale stejně je to **jen** brouk, že ano?“*

„Ano, nic jiného.“

„A budeme ho muset zamáčkout?“

„Správně, holčičko. Už se nemohu dočkat, až tě uvidím, miláčku. Ty dva dny byly jako dva roky. Sbohem.“

Dívka se koukala na Gastona na míse a vlastně se jí vůbec nelíbil. Byl celý tak ošklivý, jak byl hned na začátku. Neměl kde být a lezl po talíři a byl pošetilý a zmatený a směšný a nesmyslný a všechno ostatní. Trochu plakala, ale jen tak uvnitř, protože se už dávno rozhodla, že není dobře plakat, protože když se jednou začne, pak se zdá, že toho je tolik k pláči, že člověk nemůže přestat, a to se jí vůbec nelíbilo. Otevřené půlky broskve byly tak nesmyslné. Byly ošklivé nebo co. Nebyly čisté.

Mezitím on koupil kilo broskví a ještě jedno kilo, protože ty první nebyly nakažené; ale mezi těmi druhými byly dvě nakažené, tak spěchal domů.

Ona už byla ve svých nejlepších šatech, protože maminka telefonovala zase skrz ty narozeniny a New York.

„Proč zase?“

„Protože v New Yorku jsou pořád nějaké narozeniny.“

„Aha.“

„Byla jsem tu ráda.“

„Byl jsem rád, že jsi tady.“

„Proč tu žiješ?“

„Je to můj domov.“

„Je to hezké, ale je to o tolik jiné než u nás.“

„Ano, taky si myslím.“

„Je to něco jako Gastonův domov.“

„Kde je Gaston?“

„Zamáčkla jsem ho.“

„Skutečně? Proč?“

„Každý zamačkává brouky a červy.“

„Jo tak. Dobře. Našel jsem ti broskev.“

„OK.“

Pak přijelo auto, on s ní seběhl se schodů, chtěl ji obejmout, ale pak si radši jen podali ruce. Díval se, jak velký vůz odjíždí, a pak šel za roh, kam vždycky chodil na kávu. Cítil se trochu jako Gaston na bílém talíři.

Tedy to je povídka Williama Saroyana, místy jsem to řekl vlastními slovy, ale neměl jsem na mysli nic jiného než on, a tak snad to hlavní zůstalo.

Hergot, jestli máme přijít o Gastona, tak nám mohou být všechny narozeniny v New Yorku ukradené.

Protože pak není nic než ještě větší broskve a ještě větší broskve a ještě větší broskve, větší místo menších a ještě větší místo větších, ale pořád jen broskve a nakonec jen bílý talíř.

Velký, bílý, prázdný talíř.

Anděl na kolečkách

Člověk potřebuje, co by ho přesahovalo.

Předměty? Jeden televizor, dva televizory, tři auta, bazén s vodotryskem, soukromou družici, růžové letadlo pro milenku, Hearstův zámek u San Luis Obispo posléze. Včetně voliéry pro paviány a mramorové jeskyně.

Stavy? Příjemný stav z hledění na krásné věci, příjemný stav cestovatele, příjemný stav člověka pohybujiícího se velkou rychlostí a ještě větší rychlostí, příjemný stav moci; rozkoš z jídla a pití; rozkoš lásky. A ještě větší rozkoše. A ještě větší. Narkotika. Halucinogeny. Chytrý buddhismus s chytrým a adaptovaným epikurejstvím, k čemuž konec konců radí Aldous Huxley ve svém *Ostrově*.

Cíle? Dobrý výkon a ještě lepší výkon. Po smrti v nebi, pánbůh jako pojišťovací agent, prémie splatná s posledním pomazáním. Konání dobra do té doby. Kultura ideacionální, jak tvrdí Sorokin, vztažení člověka trpícího v rozkladu kultury smyslové a kultury vědecké k hodnotám absolutním, neboť „lidská osobnost se musí brát jako konec, nikoli jako prostředek“ (Kant). Štěstí je v pochopení něčeho absolutního, jak si v této zemi zapsal Maurois.

Anebo co?

Tady, v této zemi, dokonalá kolečka civilizace nevezou nic jiného než barokního anděla. Myslím, že to anděl nevydrží.

Myslím, že jsou otázky, které nemůže řešit člověk, nýbrž společnost. Ale tady dosud platí soukromé podnikání.

A pochybuji vůbec, že štěstí je stav jednoho člověka.

Štěstí, je-li vůbec něco, je proces mnoha lidí. Mnoho lidí je to, co přesahuje člověka.

No a co?

Jsem milenec, ale nenašel jsem nic, co bych mohl milovat.

Sherwood Anderson

Nemohu vyjít sám se sebou.

Allen Ginsberg

Tento mladý muž se prochází po břehu mořském a vdechuje solná oblaka hnaná větrem.

Může mít kus moře nebo kus země nebo kus nebe.

No a co?

Může mít lásku.

No a co?

Může mít veškerý inzerovaný úspěch.

No a co?

Ptáci přilétají a usedají na jeho prsty.

No a co?

Může říkat, co ho napadne.

No a co?

Může přemoci anděla.

No a co?

Může se dívat na kapky své krve, jak mizí v kapkách oceánu.

No a co?

- Hledáte něco, pane?

- Ne, děkuji, odpovídá a odchází.

Ale jeho ramena vypadají jako ramena chlapce, který hledá obrázkovou knihu, co mu v ní maminka založila jednu kapitolu vlásničkou.

Ediční poznámka

Byť nejde o čistě cestopisnou reportáž, jak podnázev napovídá, obsahuje kniha, z níž jsme vycházeli, obrazovou přílohu obvyklou pro tento druh literatury. Nejen dnešní světoběžníky odkazujeme tedy na tištěný titul k získání ucelené představy o době a atmosféře vzniku Holubových impresí. Jako e-knihu vydáváme též další autorův soubor postřehů a úvah z pobytu v Americe nazvaný *Žít v New Yorku*.

Redakce MKP

Miroslav Holub
Anděl na kolečkách
Poloreportáž z USA

Ilustrace na obálce isaxar/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 11. 9. 2020

ISBN 978-80-274-1052-1 (epub)
ISBN 978-80-274-1053-8 (pdf)
ISBN 978-80-274-1054-5 (prc)